

KORAK BLIŽE PRAVEDNIJEM DRUŠTVU

Godišnji izvještaj Građanske alijanse
za 2025. godinu

KORAK BLIŽE PRAVEDNIJEM DRUŠTVU
Godišnji izvještaj Građanske alijanse za 2025. godinu

Za izdavača
Milan Radović

Urednici
Danijela Darmanović i Arijan Marini

Autori izvještaja
GA tim

Dizajn i priprema za štampu
Studio Fler

Štampa
AP Print Podgorica

Tiraž
100

Mart 2026. godine

Navođenje i korišćenje informacija iz ovog izvještaja u neprofitnim publikacijama ili sredstvima javnog informisanja, u svrhu informisanja građana, kao i korišćenje za druge nekomercijalne svrhe, dozvoljeno je, uz obavezno navođenje izvora i vlasnika autorskog prava. Korišćenje materijala u bilo koje druge svrhe nije dopušteno bez prethodnog odobrenja Građanske alijanse.

SADRŽAJ

UVODNE RIJEČI

Milan Radović
programski direktor Građanske alijanse 5

KA PRAVEDNIJOJ I DEMOKRATSKOJ KONSOLIDOVANOJ CRNOJ GORI 7

PROGRAM LJUDSKIH PRAVA I PRAVDE 9

Pregled programa 11

Pravosuđe i borba protiv korupcije 13

Monitoring posjete odjeljenjima bezbjednosti širom Crne Gore 22

Pristup pravdi i besplatna pravna pomoć 24

Ženska prava i žene u politici 31

Participacija mladih i razvoj liderskih vještina 35

RE zajednica 43

Suočavanje sa prošlošću i pomirenje 45

ŠKOLA POLITIČKIH STUDIJA 49

Pregled programa Škole političkih studija (ŠPS) 51

Obrazovanje budućih aktera 52

Svjetski forum demokratije 2025 (World Forum for Democracy) 57

Doprinos zelenoj agendi 58

MJERENJE UTICAJA I NAUČENE LEKCIJE 65

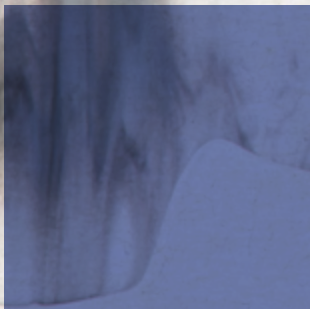
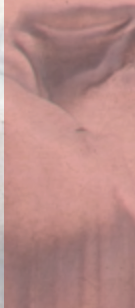
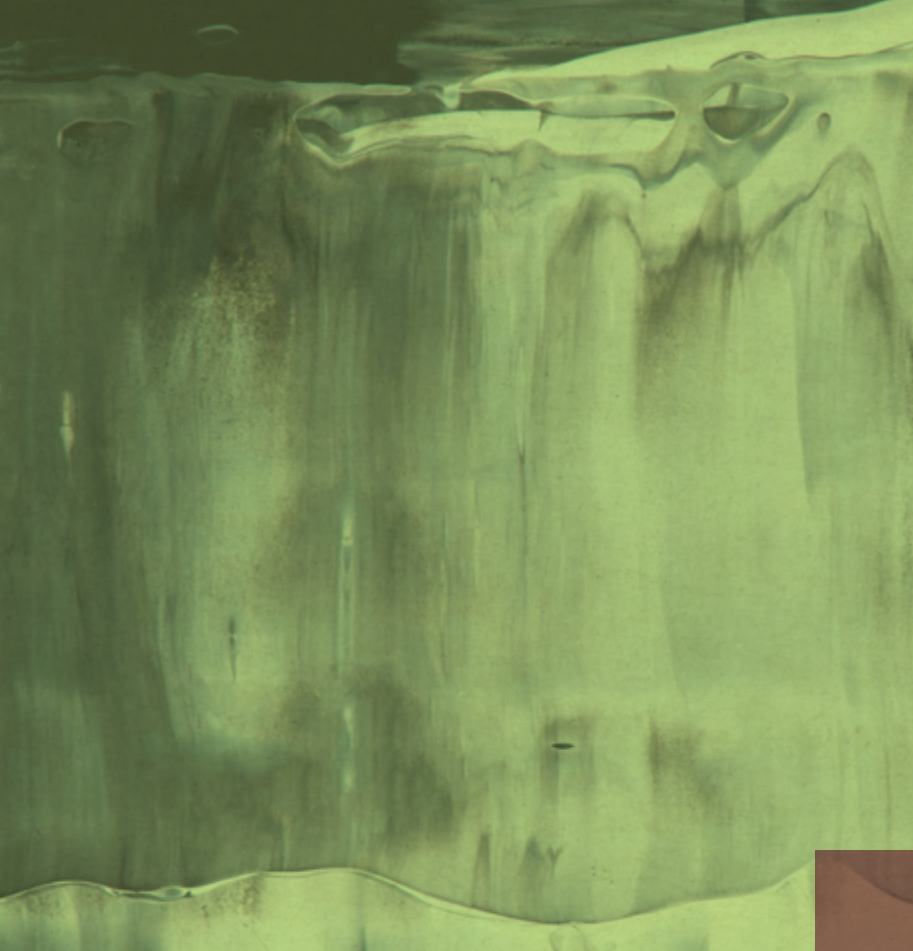
POGLED UNAPRIJED 70

ZAHVALNICE 73

ODBORI I ČLANSTVA 75

DONATORI 76

GA TIM 77

Milan Radović
programski direktor

*Poštovane kolegice i kolege,
partneri i prijatelji,*

Godina 2025. bila je godina intenzivnog rada, složenih izazova i mjerljivih rezultata. U ambijentu produženih institucionalnih slabosti, rastućih bezbjednosnih i društvenih tenzija, te pojačanih migracionih tokova, nastavili smo da djelujemo dosljedno, štiteći ljudska prava, jačajući demokratske standarde i zagovarajući sistemske promjene. Naš rad obuhvatio je pružanje pravne pomoći migrantima, izbjeglicama i apatridima, monitoring postupanja policije i pravosuđa, analitički i zagovarački rad u oblasti bezbjednosti, kao i kontinuiranu podršku ženama u politici, mladima i manjinskim zajednicama u ostvarivanju njihovih prava.

Posebno smo ponosni na činjenicu da su naši programi imali vidljiv uticaj na jačanje pravne sigurnosti najranjivijih grupa, unapređenje javne debate o rodnoj ravnopravnosti i većem učešću žena u procesima odlučivanja, kao i na stvaranje održivijih mehanizama za uključivanje mladih u kreiranje javnih politika. Istovremeno, kroz sveobuhvatan pristup radu sa romskom i egipćanskom zajednicom, dodatno smo doprinijeli njihovoj većoj vidljivosti i snažnijem zagovaranju prava na puno i ravnopravno učešće u javnom životu. Ovi rezultati potvrđuju da kombinacija terenskog rada, pravne ekspertize i institucionalnog dijaloga može proizvesti konkretne i mjerljive pomake.

Ipak, 2025. godina je jasno pokazala da pojedinačni uspjesi nijesu dovoljni bez dubinskih i održivih institucionalnih reformi. Nedovoljna efikasnost pravosuđa, selektivna primjena zakona i izazovi u zaštiti prava lica lišenih slobode ukazuju na potrebu za snažnijom međuinstitucionalnom saradnjom i dosljednom primjenom međunarodnih standarda. Upravo u tim okolnostima, uloga organizacija civilnog društva postaje još značajnija, kao korektiv, partner i pokretač reformskih procesa.

Naša misija ostaje jasno usmjerena ka jačanju demokratije, zaštiti ljudskih prava i afirmaciji vrijednosti na kojima počiva Evropska unija, a to su vladavina prava, odgovornosti institucija, jednakost i dostojanstvo svakog pojedinca. Kroz edukaciju budućih političkih i društvenih aktera u skladu sa evropskim standardima, kao i kroz promociju održivog razvoja i zelene tranzicije, nastojimo da doprinesemo dugoročnom usklađivanju Crne Gore sa savremenim demokratskim praksama.

Vjerujemo da je izgradnja pravednog i inkluzivnog društva proces koji zahtijeva upornost, partnerstvo i principijelnost. Zahvaljujem se našem timu, saradnicima i donatorima na povjerenju i posvećenosti. U godinama koje dolaze nastavićemo da radimo odgovorno i odlučno, vođeni uvjerenjem da su demokratske vrijednosti i ljudska prava temelj stabilne i evropske Crne Gore.

KA PRAVEDNIJOJ I DEMOKRATSKI KONSOLIDOVANOJ CRNOJ GORI

Širom svijeta, demokratija se nalazi na prekretnici. Načela koja su se nekada podrazumijevala, poput vladavine prava, nezavisnosti institucija i zaštite osnovnih ljudskih prava, sve češće su na ispitu usljed političke polarizacije, sužavanja građanskog prostora i rastućeg nepovjerenja javnosti. Evropa, dugo smatrana uporištem demokratskih vrijednosti, nije imuna na ove izazove: pitanja nezavisnosti pravosuđa, jednakosti pred zakonom i stvarnog učešća građana u demokratskim procesima postala su dio savremenog političkog pejzaža. U takvom kontekstu, odbrana ljudskih prava i ostvarivanje pravde više nisu apstraktni ideali, već hitni i praktični imperativi. Za zemlje poput Crne Gore, u kojima je demokratska konsolidacija i dalje proces u razvoju, snaga institucija, osnaživanje informisanih građana, kao i kontinuirano ulaganje u djelovanje zasnovano na ljudskim pravima i političko obrazovanje, od presudnog su značaja za izgradnju otpornog i inkluzivnog demokratskog društva.

Upravo u ovom širem okruženju uloga civilnog društva postaje naročito značajna. U trenucima kada su demokratske institucije pod pritiskom, kontinuirani građanski angažman, principijelno zagovaranje i političko obrazovanje daju demokratskim vrijednostima stvarni sadržaj, prevazilazeći formalne okvire i zakonske norme. U Crnoj Gori, gdje se napredak ka demokratskoj zrelosti odvija uporedo sa trajnim izazovima u obla-

sti zaštite ljudskih prava, pristupa pravdi i povjerenja javnosti u institucije, ovi napori imaju posebnu težinu. Jačanje demokratske kulture stoga zahtijeva dvostruku posvećenost: unapređenje pravde i ljudskih prava kroz konkretne aktivnosti, uz istovremeno ulaganje u obrazovanje i osnaživanje budućih donosilaca odluka. Ova dvostruka posvećenost ne definiše samo rad organizacije tokom protekle godine, već predstavlja samu suštinu njenog postojanja od osnivanja, usmjeravajući kontinuirane napore ka promociji ljudskih prava, pravde i demokratskih vrijednosti u cilju izgradnje prosperitetnijeg i demokratski konsolidovanog crnogorskog društva.

**PROGRAM
LJUDSKIH PRAVA
I PRAVDE**

PREGLED PROGRAMA

Program ljudskih prava i pravde Građanske alijanse u 2025. godini nastavio je da djeluje u ambijentu složenih institucionalnih izazova, ali i pojačanih očekivanja koja prate proces evropskih integracija Crne Gore. Fokus našeg rada ostao je usmjeren na suštinsku zaštitu ljudskih prava, jačanje vladavine prava i unapređenje odgovornosti institucija, uz kontinuiranu podršku građanima i građankama čija su prava bila ugrožena.

Sa ciljem unapređenja zaštite ljudskih prava i jačanja vladavine prava, Građanska alijansa je tokom 2025. godine nastavila sa pružanjem besplatne pravne pomoći socijalno ugroženim osobama i licima bez adekvatne dokumentacije za regulisanje pravnog statusa u Crnoj Gori, kao i pripadnicima i pripadnicama romske i egipćanske zajednice. Paralelno, radili smo na jačanju svijesti o rodnoj ravnopravnosti, borbi protiv nekažnjivosti policijske torture, jačanju kapaciteta pravosudnih institucija, kao i unapređenju politika u oblasti azila i migracija. Poseban fokus tokom godine, kroz različite komemorativne aktivnosti bio je usmjeren na pitanja suočavanja sa prošlošću i odgovornosti institucija u tom procesu. Takođe, kroz različite projektne aktivnosti, nastavili smo da podržavamo inkluziju manjinskih naroda i promociju njihove kulture i identiteta.

Iako su u prethodnom periodu zabilježeni određeni institucionalni pomaci, funkcionisanje pravosuđa i dalje optećuju strukturalne slabosti. Nedostatak sudija i tužilaca, ograničeni kapaciteti institucija i dugotrajni sudski postupci nastavljaju da utiču na ostvarivanje prava građana i građanki i povjerenje u pravni sistem. Poseban izazov i dalje predstavlja izbor sudija i sutkinja Ustavnog suda Crne Gore, čija efikasnost direktno utiče na zaštitu ljudskih prava.

Takođe, ovogodišnji Izvještaj Evropske komisije potvrđuje da se Crna Gora nalazi između umjerenog i dobrog nivoa spremnosti u oblasti fundamentalnih prava. Izvještaj prepoznaje određeni napredak, naročito u dijelu normativnog okvira i institucionalnih reformi, uključujući napore u oblasti antidiskriminacionih politika i jačanja institucionalne infrastrukture. Ipak, ukazuje se da je jaz između propisa i njihove primjene i dalje značajan. Nedovoljna efikasnost sistema, ograničena djelotvornost institucija, neujednačena zaštita ranjivih grupa i otežan pristup pravdi ostaju vodeći izazovi koji zahtijevaju hitne i suštinske odgovore.

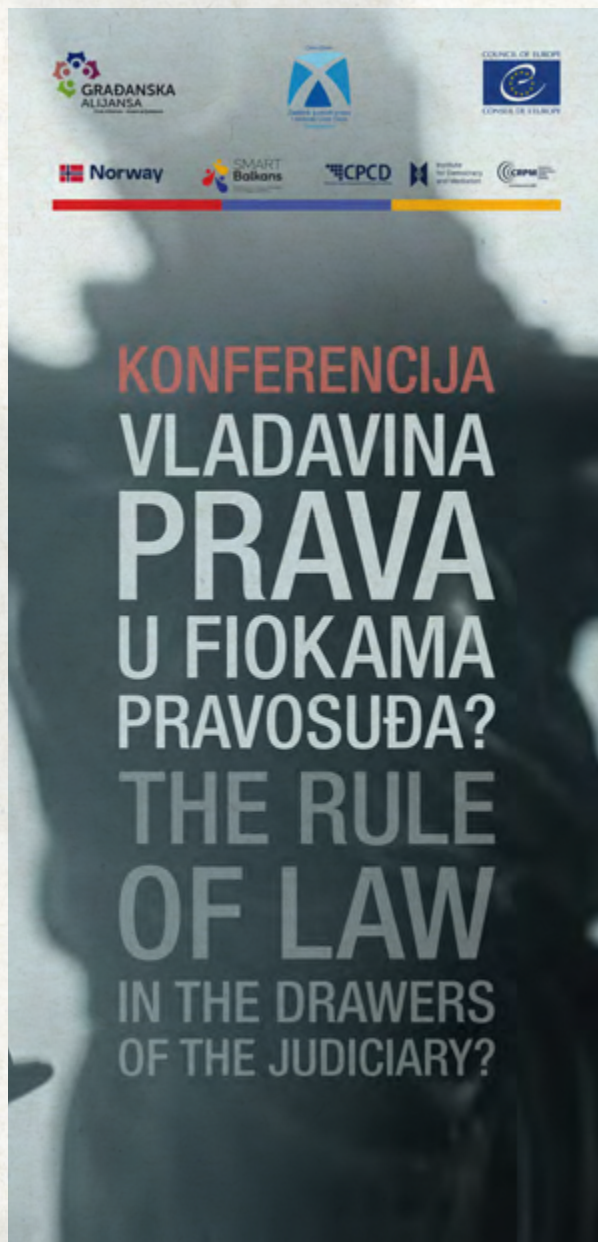
Posebno zabrinjava podatak da se značajan dio predmeta pred Evropskim sudom za ljudska prava odnosi na navodne povrede prava na pravično suđenje usljed predugog trajanja postupaka, naročito pred Ustavnim sudom Crne Gore. Ovakva praksa ugrožava prava pojedinaca i proizvodi dugoročne pravne i finansijske posljedice po državu, čime se dodatno podriva povjerenje građana i građanki u institucije.

Nezavisno i profesionalno pravosuđe, snažne i odgovorne institucije, te dosljedna primjena zakona u interesu građana i građanki Crne Gore, ostaju temelj svake stvarne zaštite ljudskih prava. Bez toga, ni vladavina prava ni evropski standardi ne mogu biti ostvareni u praksi, već ostaju formalna obaveza bez suštinskog efekta.

PRAVOSUĐE I BORBA PROTIV KORUPCIJE

Centralno mjesto u ovogodišnjem programu koji smo posvetili obilježavanju Međunarodnog dana ljudskih prava zauzela je konferencija „Vladavina prava u fiokama pravosuđa“, koja je otvorila prostor za otvorenu i argumentovanu raspravu o jednom od najosjetljivijih pitanja savremenog društva - funkcionisanju pravosudnog sistema. Konferenciju je otvorio Predsjednik Crne Gore, Jakov Milatović, dok su uvodna obraćanja predstavnika domaćih institucija i međunarodnih partnera dodatno ukazala na važnost vladavine prava kao temelja demokratskog poretka i zaštite ljudskih prava.

Tokom panel diskusija razmatrano je stanje u crnogorskom pravosuđu, sa posebnim fokusom na dugotrajnost sudskih postupaka i njihove posljedice po građane i građanke. Predstavnici izvršne i zakonodavne vlasti, sudova i tužilaštva razmijenili su iskustva i različite perspektive, otvarajući dijalog o uzrocima postojećih izazova, ali i o mogućim pravcima reformi. Konferencija je imala za cilj ne samo razmjenu znanja, već i identifikovanje konkretnih rješenja koja mogu doprinijeti efikasnijoj zaštiti prava i jačanju povjerenja javnosti u pravosudni sistem. U tom kontekstu, posebno mjesto u diskusijama zauzelo je pitanje izmjena krivičnog procesnog zakonodavstva, koje je prepoznato kao jedno od ključnih za unapređenje efikasnosti i pravičnosti postupaka.

U savremenim pravnim sistemima, svaka rasprava o izmjenama krivičnoprocesnog zakonodavstva nužno otvara pitanje ravnoteže između zaštite individualnih prava i potrebe države da efikasno odgovori na najsloženije oblike kriminala. Posebno osjetljivo mjesto u tom balansu zauzima institut pritvora, koji istovremeno predstavlja jedan od najtežih ograničenja lične slobode, ali i važan instrument za obezbjeđivanje nesmetanog vođenja krivičnog postupka. Upravo zbog toga, promjene u ovoj oblasti zahtijevaju pažljivo razmatranje pravnih, institucionalnih i društvenih implikacija.

“Pitanje izmjena Zakonika o krivičnom postupku je apsolutno neodvojivo od principa pravičnog suđenja, zaštite temeljnih ljudskih prava, ali istovremeno i od imperativa očuvanja nacionalne bezbjednosti i efikasnog procesuiranja najtežih krivičnih djela”

Upravo je ova složenost bila u fokusu konferencije Građanske alijanse „**Produženi pritvor: međusobne optužbe bez adekvatnog rješenja**“, na kojoj je predstavljena analiza² posvećena predloženim izmjenama ZKP-a, sa posebnim akcentom na produženje maksimalnog trajanja pritvora od podizanja optužnice do donošenja prvostepene presude.

1 Zaključak konferencije Produženi pritvor: međusobne optužbe bez adekvatnog rješenja koja je održana 6. februara 2025. godine u Podgorici, <https://gamn.org/neophodna-izrada-novog-zakonika-o-krivicnom-postupku-uskladenog-s-pravnim-tekovinama-evropske-unije/>

2 Produženi pritvor: Međusobne optužbe bez adekvatnog rješenja, Podgorica, januar 2025. godine <https://gamn.org/wp-content/uploads/2025/02/Analiza-produzeni-pritvor.pdf>

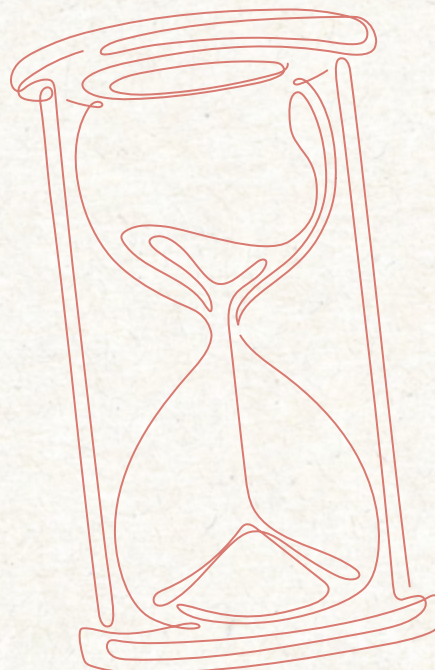

Diskusija je jasno ukazala na strukturne slabosti pravosudnog sistema, posebno u dijelu efikasnosti sudova. Predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore, Valentina Pavličić, naglasila je da se sudski sistem godinama suočava sa rastućim brojem predmeta, naročito u Specijalnom odjeljenju, uz istovremeno smanjenje broja sudija. U takvim okolnostima, naglašeno je da sistemska neefikasnost ne može i ne smije predstavljati opravdanje za višegodišnji pritvor, te da je neophodno da zakonodavna i izvršna vlast obezbijede adekvatne normativne i institucionalne uslove za istinsku odgovornost i razvoj sudstva u skladu sa standardima savremenih zapadnih demokratija.

Iz perspektive tužilaštva, ukazano je da se borba protiv organizovanog kriminala u protekle dvije decenije značajno transformisala, usljed čega je nužno da pravni okvir prati nove bezbjednosne izazove i kompleksnost krivičnih djela. Istovremeno, posebno je istaknuta potreba jačanja institucionalne saradnje i profesionalne komunikacije između aktera sistema, kao preduslova za efikasno procesuiranje i za obnovu povjerenja javnosti u pravosudne institucije. Dodatno, izmjene Zakonika o krivičnom postupku prepoznate su ne kao parcijalna intervencija, već kao dio šire i sveobuhvatne reforme krivičnoprocesnog zakonodavstva, uz ocjenu da postojeći normativni okvir više ne odgovara savremenim potrebama prakse.

Sa ciljem jačanja institucionalnih kapaciteta i usklađivanja pravosudne prakse sa savremenim evropskim standardima, Građanska alijansa je i tokom 2025. godine nastavila intenzivan rad na unapređenju znanja i vještina nosilaca pravosudnih funkcija. Kroz regionalni projekat „**Jačanje regionalne pravosudne saradnje na Zapadnom Balkanu za efikasno vođenje sudskih postupaka pred Sudom pravde Evropske unije i primjenu Povelje o osnovnim pravima EU**“, organizacija doprinosi dugoročnom jačanju kapaciteta pravosuđa u kontekstu evropskih integracija i sve složenijih zahtjeva koji proizilaze iz primjene prava Evropske unije.

Implementacija projekta započela je 1. oktobra 2024. godine i trajeće do 31. marta 2027. godine, obuhvatajući pravosudne aktere iz Crne Gore, Srbije, Sjeverne Makedonije i Albanije. Cilj inicijative je da kroz istraživanja, stručne publikacije i edukativne aktivnosti omogući sudijama i tužiocima bolje razumijevanje mehanizama prava EU, kao i njihove praktične primjene u nacionalnim pravosudnim sistemima.

Tokom 2025. godine ostvaren je jedan od ključnih projektnih rezultata - završena su dva strateška dokumenta od posebnog značaja za pravosudnu praksu u državama kandidatima za članstvo u EU. Dokumente „*Smjernice za vođenje postupaka pred Sudom pravde Evropske unije za nove države članice*“ i „*Izazovi za nove države članice u primjeni Povelje o osnovnim pravima EU*“ izradili su dr Sanja Grbović, profesorica na Univerzitetu Crne Gore, i dr Miloš Vukčević, profesor na Univerzitetu Mediteran i advokat sa dugogodišnjom praksom. Njihov rad predstavlja vrijedan spoj teorijskog znanja i praktičnog iskustva, nudeći sudijama i tužiocima jasne smjernice za postupanje u predmetima sa elementima prava Evropske unije.

Rezultati ovih istraživanja predstavljeni su i na regionalnoj konferenciji održanoj u Skoplju, gdje je Građanska alijansa, zajedno sa partnerskim organizacijama, imala priliku da radove autora predstavi kolegama i predstavnicima institucija iz regiona. Ovaj susret poslužio je kao platforma za sadržajnu razmjenu iskustava, analizu postignutih rezultata i planiranje narednih koraka, uključujući nastavak edukativnih aktivnosti tokom 2026. godine, uz angažman međunarodnih eksperata koji će dodatno raditi na jačanju kapaciteta sudija i tužilaca u oblasti prava EU.

Posebno važan segment projekta predstavlja uspostavljena saradnja sa Centrom za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu Crne Gore, koji je prepoznat kao ključni institucionalni partner u procesu profesionalnog usavršavanja nosilaca pravosudnih funkcija. Njihova uloga u procjeni potreba, kreiranju programa obuka i implementaciji edukativnih aktivnosti biće od presudnog značaja u narednoj fazi projekta, kada započne praktična primjena razvijenih smjernica kroz konkretne obuke za sudije i tužioce.

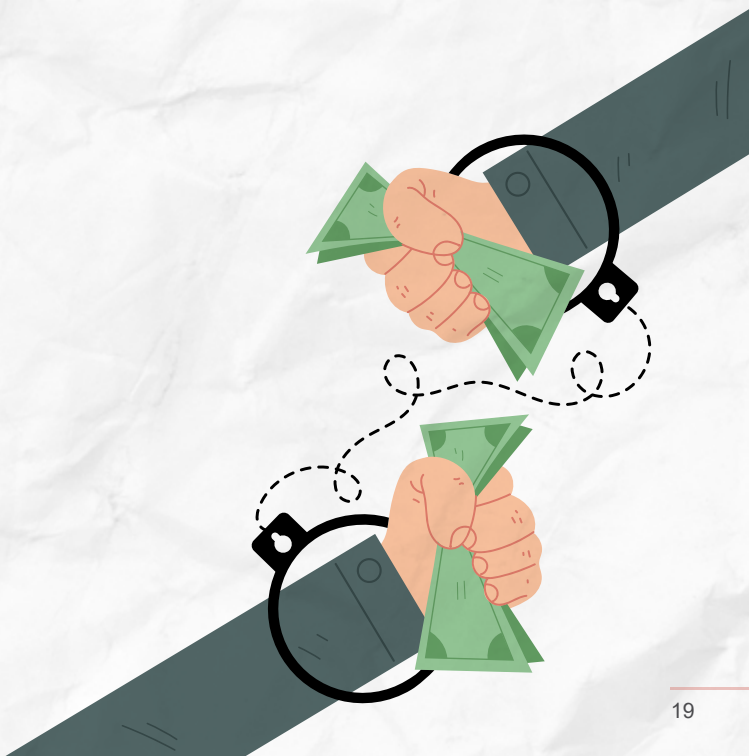

U oblasti borbe protiv korupcije, Građanska alijansa je i tokom 2025. godine nastavila da se sistematski bavi pitanjem identifikovanja korupcije, sa posebnim fokusom na sektor obrazovanja, kroz projekat „**Društvo za borbu protiv korupcije u Crnoj Gori**“, koji se realizuje u partnerstvu sa BIRN hub. Iako je projekat u jednom periodu bio privremeno obustavljen, njegova implementacija je nastavljena u drugoj polovini 2025. godine, čime je Građanska alijansa potvrdila kontinuiranu posvećenost borbi protiv korupcije i jačanju mehanizama odgovornosti u oblastima od posebnog javnog interesa.

Nastavak projekta stavio je fokus na korupciju u obrazovanju, prepoznatu kao jednu od oblasti sa dugoročnim i sistemskim posljedicama po društvo. U ovoj fazi, Građanska alijansa ima važnu ulogu u koordinaciji i komunikaciji sa subgrantiranim lokalnim nevladinim organizacijama koje sprovode istraživačke aktivnosti i rade na izradi policy dokumenata zasnovanih na istraživanjima javnog mnjenja. U proces su uključene organizacije Mogul - Monitoring Group iz Ulcinja, Master za evropske politike i CEGAS.

Ove organizacije sprovode istraživanja usmjerena na percepciju, oblike i mehanizme korupcije u obrazovnom sistemu, sa ciljem da identifikuju vodeće probleme i ponude konkretne preporuke za unapređenje javnih politika. Kao rezultat tog procesa, planirana je izrada dva policy papera, koji će biti finalizovani do kraja januara 2026. godine, a koji će predstavljati objedinjeni analitički doprinos civilnog društva u ovoj oblasti.

Ovakav pristup omogućava da se borba protiv korupcije sagleda iz perspektive lokalnih zajednica i građana, uz oslanjanje na empirijske podatke i stručno utemeljene analize. Istovremeno, projekat doprinosi jačanju kapaciteta manjih organizacija civilnog društva da se dugoročno i kvalitetno bave temama transparentnosti, odgovornosti i integriteta u obrazovanju.

Projekat „Jačanje regionalne saradnje u borbi protiv ilegalnih migracija kroz prevenciju sajber kriminala na Zapadnom Balkanu (KORAK PO KORAK)”, sproveden u periodu od maja 2024. do jula 2025. godine, bavio se jednim od najsloženijih savremenih bezbjednosnih izazova - zloupotrebom digitalnih tehnologija u krijumčarenju migranata i nedovoljno usklađenim regionalnim odgovorom na ove pojave.

Polazeći od potrebe za snažnijom saradnjom između institucija i civilnog društva, projekat je okupio organizacije i stručnjake iz zemalja Zapadnog Balkana, kao i partnere iz Evropske unije, sa ciljem jačanja kapaciteta za prepoznavanje i suzbijanje digitalno facilitiranog krijumčarenja migranata, uz istovremenu zaštitu prava migranata.

Tokom 2025. godine, Građanska alijansa je učestvovala u organizaciji regionalne obuke u Sarajevu, na kojoj su se susreli predstavnici ministarstava unutrašnjih poslova, tužilaštava i organizacija civilnog društva iz Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore. Ova obuka bila je važan prostor za razmjenu iskustava između prakse i terenskog rada, ali i za izgradnju povjerenja i partnerstava koja su ključna za efikasno djelovanje u borbi protiv krijumčarenja migranata.

Jedan od najznačajnijih doprinosa projekta bilo je regionalno istraživanje sprovedeno u tri zemlje, koje je otvorilo važne uvide u načine na koje se informacione i komunikacione tehnologije koriste u krijumčarenju migranata, kao i u postojeće pravne i institucionalne praznine. Nalazi istraživanja poslužili su kao osnova za konkretne preporuke za unapređenje politika, zakonodavstva i međuinstitucionalne saradnje na regionalnom nivou.

Završna regionalna konferencija održana u Sarajevu u junu 2025. godine zaokružila je projekat, okupljajući relevantne aktere iz regiona Zapadnog Balkana u zajedničkom promišljanju budućih koraka. Kroz tematske sesije otvorena su pitanja institucionalnih odgovora, digitalnih rizika i mogućnosti unapređenja razmjene podataka, čime je projekat ostavio osnovu za dugoročniju i koordinisaniju regionalnu saradnju.

Kroz sve svoje aktivnosti, projekat je doprinio jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva i institucija, unapređenju regionalnih partnerstava i stvaranju prostora za efikasniji i odgovorniji odgovor na savremene bezbjednosne izazove povezane sa migracijama.

The image shows the cover of a report titled "Digitalizacija krijumčarenja migranata" (Digitalization of migrant smuggling). At the top, there are logos for "SARAJEVO 2025", "4818 GRUPE", and "GRADJANSKA ALIJANSA". The title is in large blue letters. Below it, a subtitle reads "Pravni i operativni izazovi i preporuke za unapređenje odgovora u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori". The main text states: "Ovaj dokument predstavlja rezultat regionalnog istraživanja u Srbiji, BiH i Crnoj Gori (2024-2025), fokusiranog na upotrebu IKT-a u krijumčarenju migranata i pravne odgovore država." To the right, there is an illustration of a person at a computer workstation with multiple monitors. At the bottom, there are logos for "Norway", "SMART Balkans", "CPCD", "Office for Democracy and Human Rights", and "OSCE".

**MONITORING POSJETE
ODJELJENJIMA
BEZBJEDNOSTI
ŠIROM CRNE GORE**

Građanska alijansa je i u 2025. godini nastavila da sprovodi civilni nadzor nad postupanjem policije prema licima lišenim slobode, potvrđujući svoju ulogu organizacije koja dosljedno prati, dokumentuje i javno zagovara unapređenje standarda ljudskih prava u bezbjednosnom sektoru¹. U okviru redovnih monitoring aktivnosti, a u periodu od marta do maja 2025. godine, tim GA je realizovao osam nenajavljenih posjeta odjeljenjima bezbjednosti širom Crne Gore - u Rožajama, Beranama, Nikšiću, Pljevljima, Bijelom Polju, Cetinju, Budvi i Baru, čime je obezbijeden reprezentativan uvid u uslove u kojima borave lica lišena slobode.

Monitoring je bio usmjeren na procjenu infrastrukturnih i higijenskih uslova, tehničku opremljenost, funkcionalnost video-nadzora, vođenje evidencija i ostvarivanje osnovnih procesnih prava. Tim GA je tokom obilazaka evidentirao primjere dobre institucionalne saradnje, ali i brojne strukturne i logističke izazove, koji u pojedinim opštinama i dalje ukazuju na neujednačenost uslova i potrebu za dodatnim ulaganjem u dostizanje standarda koji garantuju humani tretman.

Među svim posjećenim odjeljenjima bezbjednosti, Odjeljenje bezbjednosti Bijelo Polje, sjedište Regionalnog centra bezbjednosti „Sjever“, izdvojilo se kao lokacija u kojoj su uslovi u prostorijama za zadržavanje bili ispod međunarodnog minimuma, naročito u dijelu higijenskih uslova, ventilacije i pristupa vodi, što otvara rizik od povrede ljudskih prava i ugrožavanja lica koja u njima borave.

1 Monitoring izvještaj: Stanje i uslovi u crnogorskim odjeljenjima bezbjednosti, Podgorica, jun 2025. godine, <https://gamn.org/wp-content/uploads/2025/06/monitoring-176x250-1.pdf>

Svaki od tih obilazaka i razgovora sa licima lišenim slobode poslužio je kao osnov za kreiranje konkretnih preporuka i javno zagovaranje. U tom cilju, GA je monitoring izvještaj zvanično predstavila i na sjednici Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, gdje je, uz argumentaciju zasnovanu na podacima, upućen jasan apel nadležnima da se prostorije za zadržavanje u OB Bijelo Polje stave van upotrebe do njihovog potpunog prilagođavanja standardima, uz preporuku da se obezbijede namjenski, humani i bezbjedni uslovi za zadržana lica.

Ovaj ciklus aktivnosti pokazao je da civilni nadzor, kada je zasnovan na jasnom mandatu, stručnom pristupu i institucionalnom dijalogu, može imati stvaran uticaj na unapređenje sistema.

PRISTUP PRAVDI I BESPLATNA PРАВNA POMOĆ

Od 2018. godine Građanska alijansa fazno sprovodi projekat “Besplatna pravna pomoć prisilno raseljenim licima i licima bez državljanstva” koji ima za cilj pružanje besplatne pravne, administrativne i finansijske pomoći prisilno raseljenim licima i licima bez državljanstva. Osnovno polje djelovanja Građanske alijanse su rješavanje statusnih pitanja ovih lica, pribavljanje dokumentacije i socijalna zaštita, kao i informisanje ovih lica o njihovim pravima. Sproveli smo opsežnu analizu pravnog okvira i pružali smo podršku tokom cijelog procesa, od pripreme dokumentacije do zastupanja pred nadležnim organima licima u sistemu međunarodne i privremene zaštite u Crnoj Gori. Takođe, pomagali smo u integraciji ovih lica nakon sticanja statusa, kao i rješavanju statusa licim koja su u riziku od apatridije, te doprinosi boljoj zaštiti lica bez državljanstva.

Tokom 2025. godine, Građanska alijansa je podržala 1.533 (napomena: prikazane cifre su preliminarne) lica koja su izrazila namjeru da zatraže azil u Crnoj Gori. Sa njima su, po ustaljenoj proceduri nakon prelaska granice i ulaska na teritoriju Crne Gore, sprovedeni opsežni razgovori i prikupljeni podaci o zemlji porijekla, razlozima napuštanja matične države, ruti kojom dolaze do Crne Gore, problemima do ulaska i tretmanu nakon ulaska u Crnu Goru. Takođe, tim Građanske alijanse informisao je sva ova lica o njihovim pravima. Takođe, u 2025. godini imali smo 180 korisnika u postupku za odobravanje međunarodne zaštite, kojima je pruženo 945 usluga. Pravna i logistička podrška za ove korisnike obuhvata nekoliko ključnih faza: pripremu dokumentacije, pravno zastupanje i asistenciju u prikupljanju dokaznog materijala, pri čemu ovo uključuje i tri priprema razgovora sa svakim korisnikom prije održavanja intervjua pred Direkcijom za azil, kao i pisanje tužbi na negativno rješenje Direkcije ili negativnu presudu Upravnog suda.

Kada je riječ o pristupu ekonomskim i socijalnim pravima u Crnoj Gori, podržali smo 50 lica koja su u procesu dobijanja međunarodne zaštite, za koje smo napravili 67 usluga, i 43 lica koja već posjeduju međunarodnu ili supsidijarnu zaštitu sa 254 usluge. Njima je pravni tim Građanske alijanse pružio podršku koja podrazumijeva izradu pravnih dokumenata - pisanih obavještenja, molbi i urgencija, zastupanje pred nadležnim organima i institucijama i davanje pravnih savjeta, vezano za pristup pravima koja su propisana u Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca.

Upravni sud Crne Gore je u januaru 2025. godini po prvi put, od uspostavljanja sistema azila u Crnoj Gori, meritorno odlučio o usvajanju zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Građanska alijansa je ovu odluku pozdravila kao važan korak u razvoju sudske prakse u oblasti azila i zaštite ljudskih prava, ističući njen značaj za jačanje pravne sigurnosti i usklađivanje sa standardima demokratskih društava.

PRIČA *Dinare Smailove*

OD BORKINJE ZA LJUDSKA PRAVA DO IZBJEGLICE

Značaj dosljedne i odgovorne zaštite prava migranata i tražilaca azila jasno se ogleda u slučaju **Dinare Smailove**, aktivistkinje za ženska prava iz Kazahstana koja je zatražila međunarodnu zaštitu u Crnoj Gori. Kako bi javnost upoznali sa njenim slučajem i alarmirali državne institucije organizovali smo pres konferenciju sa Dinaram Samilovom pod nazivom **“Priča Dinare Smailove - od borkinje za ljudska prava do izbjeglice”**, na kojoj je zaključeno da je slučaj Dinare Smailove alarm državnim institucijama da u ovakvim i sličnim slučajevima nema mjesta za pogrešnu primjenu zakonskih normi ili non-šalantno postupanje, jer ovakve greške ishoduju nanošenjem duboke nepravde, pa čak i mučenjem ili smrću.

Kada je riječ o radu sa licima u riziku od apatridije, pravni savjetnici na ovom dijelu projekta bave se pravnim savjetovanjem, administrativnim procedura i nadzorom dodjele finansijske pomoći za dobijanje potrebne lične dokumentacije koja bi korisnicima omogućila sticanje stabilnog pravnog statusa u Crnoj Gori, odnosno sticanje privremenog ili stalnog boravka, lične karte, državljanstva i slično. Posebno značajan iskorak ostvaren je tokom ove godine, kada je, uz podršku Građanske alijanse, po prvi put obezbijeđen pasoš za osobu bez državljanstva, čime je napravljen važan korak ka ostvarivanju osnovnih prava apatrida. Nemali napor kroz sve ove procedure ulaže se i u podizanjem svijesti korisnika.

Građanska alijansa podržala je 288 lica, pruženo je 587 pravnih usluga i prikupljeno 368 dokumenata u cilju ostvarenja pravnog statusa.

U okviru ukupnih napora usmjerenih na unapređenje zaštite prava migranata i jačanje bezbjednosnih mehanizama, važno je istaći konkretne rezultate ostvarene kroz projekte koji su se bavili savremenim izazovima u oblasti migracija. Posebno se izdvajaju aktivnosti usmjerene na jačanje regionalne saradnje, unapređenje institucionalnih kapaciteta i odgovor na nove bezbjednosne rizike, naročito one povezane sa zloupotrebom digitalnih tehnologija. U nastavku su predstavljeni ključni rezultati projekta koji je dao značajan doprinos unapređenju praksi i politika u oblasti migracija i bezbjednosti na regionalnom nivou.

Građanska alijansa je tokom 2025. godine pružala podršku i ukrajinskim izbjeglicama u ostvarivanju prava na privremenu zaštitu i pristup pravima koja proizilaze iz tog statusa. U tom periodu pomoć je pružena za 1.104 osobe u postupku dobijanja ili produženja privremene zaštite, dok je 341 korisnik dobio podršku u pristupu pravima nakon sticanja statusa, kroz ukupno 2.407 pruženih usluga. Pored pomoći pri produženju statusa i podnošenju novih zahtjeva, tim Građanske alijanse pruža podršku na terenu u vezi sa ostvarivanjem prava, obezbjeđuje pravnu pomoć i zastupa korisnike pred nadležnim organima i institucijama. Organizacija takođe prati postupke ostvarivanja zakonom propisanih prava, uključujući pripremu i podnošenje pisanih podnesaka, kao i pripremu i podnošenje tužbi nadležnim državnim organima i sudovima.

Važno je istaći da je Građanska alijansa tokom 2025. godine, realizovala projekat „**Mostovi pripadnosti: Osnaživanje ukrajinskih porodica u Crnoj Gori**“, koji se sprovodio u periodu od juna do decembra. Projekat je osmišljen kao sveobuhvatan odgovor na potrebe ukrajinskih porodica koje su, usljed dugotrajnog oružanog sukoba, pronašle privremeni ili dugoročniji boravak u Crnoj Gori.

Polazeći od realnih izazova sa kojima se ove porodice svakodnevno suočavaju, projekat je bio usmjeren na prevazilaženje jezičkih barijera, jačanje pravne sigurnosti, unapređenje informisanosti o pravima, kao i na pružanje psihosocijalne podrške, uz poseban fokus na **žene i djecu kao najranjivije članove izbjegličke populacije**. Kroz pažljivo osmišljene aktivnosti, korisnicima je pružena podrška koja je istovremeno bila praktična, pristupačna i prilagođena njihovim stvarnim potrebama.

Jedan od ključnih segmenata projekta odnosio se na **učenje crnogorskog jezika**, kroz redovne časove namijenjene djeci i odraslima. Nastava je organizovana prvenstveno u Baru, u saradnji sa Evropskom kućom i Ukrajinskim centrom, a pokazala se kao snažan alat za lakšu svakodnevnu komunikaciju, samostalnije snalaženje u kontaktu sa institucijama i uspješniju integraciju djece u obrazovni sistem. Roditelji su posebno isticali pozitivan uticaj ovih aktivnosti na samopouzdanje djece i njihov osjećaj sigurnosti u školskom okruženju.

Paralelno sa jezičkom podrškom, projekat je pružio **kontinuiranu i individualizovanu pravnu pomoć** kroz uspostavljene kontakt-tačke u Baru, Podgorici i Herceg Novom. Korisnici su dobijali podršku u vezi sa regulisanjem boravka, pristupom zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, obrazovanju, zapošljavanju i drugim administrativnim procedurama, čime je značajno smanjen osjećaj pravne nesigurnosti i neizvjesnosti.

Posebnu vrijednost imale su **edukativne radionice** posvećene ostvarivanju prava, psihosocijalnom blagostanju, rodno zasnovanom nasilju, prevenciji trgovine ljudima i zaštiti dječijih prava. Radionice su realizovane u interaktivnom formatu, omogućavajući korisnicima da kroz razmjenu iskustava i direktan razgovor sa stručnjacima ojačaju svoje kapacitete za prepoznavanje rizičnih situacija i korišćenje dostupnih mehanizama zaštite. Dodatnu podršku činila je izrada i distribucija **informativnih brošura na ukrajinskom, crnogorskom i engleskom jeziku**, koje su korisnicima omogućile lakši i brži pristup pouzdanim informacijama.

Kroz kulturne i zajedničke aktivnosti, uključujući posjete kulturno-istorijskim lokalitetima i obilježavanje Dana ljudskih prava kroz događaje posvećene djeci iz Ukrajine, projekat je dodatno doprinio **jačanju osjećaja pripadnosti, međusobnog povezivanja i razumijevanja sa društvom domaćinom.** Ove aktivnosti stvorile su siguran prostor u kojem su djeca i roditelji mogli da se povežu sa lokalnom zajednicom i osjete da su njen aktivni dio.

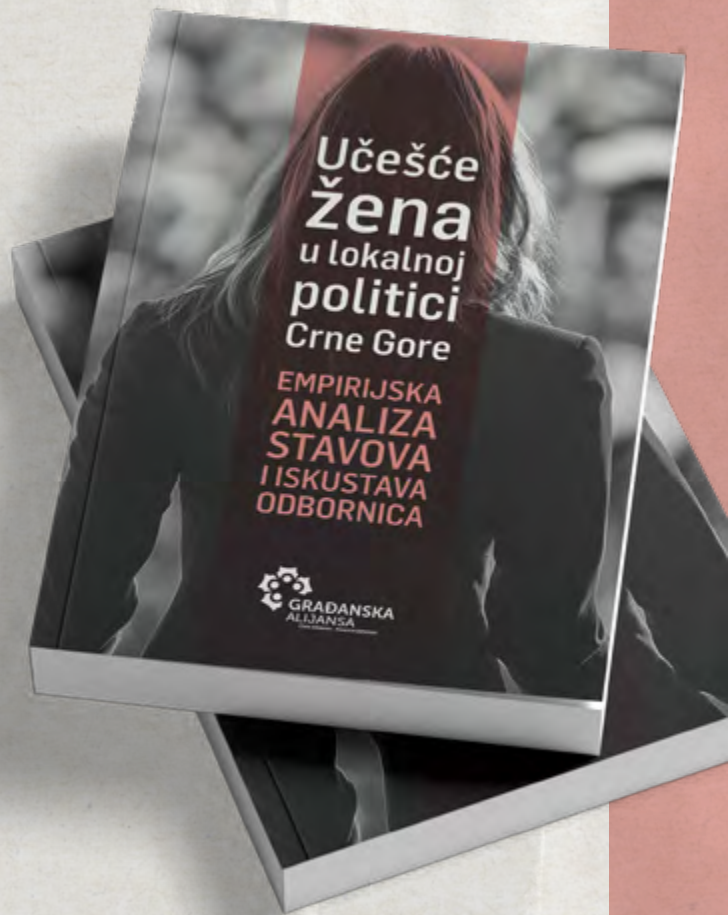

U cjelini, projekat „Mostovi pripadnosti“ ostvario je mjerljive i održive rezultate u jačanju integracionih kapaciteta ukrajinskih porodica, unapređenju njihove pravne sigurnosti, jezičkih vještina i društvene uključenosti. Kroz kombinaciju direktne podrške, edukacije i saradnje sa relevantnim institucijama, postavljeni su čvrsti temelji za dugoročniju integraciju i aktivnije učešće ukrajinskih izbjeglica u društvenom životu Crne Gore.

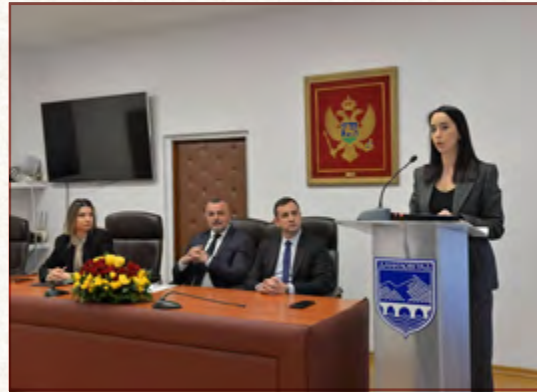
ŽENSKA PRAVA I ŽENE U POLITICI

Tokom izvještajnog perioda, Građanska alijansa je sistematski radila na unapređenju položaja žena u politici i procesima odlučivanja, polazeći od uvjerenja da bez stvarne rodne ravnoteže nema demokratskog, odgovornog i inkluzivnog društva. Naše aktivnosti bile su usmjerene istovremeno na razotkrivanje duboko ukorijenjenih prepreka sa kojima se žene suočavaju, ali i na stvaranje konkretnih platformi koje ženama omogućavaju vidljivost, saradnju i stvarni politički uticaj.

Istraživački dio rada obilježilo je pilot istraživanje o učestvu žena u lokalnoj politici u Crnoj Gori¹, koji su pokazali da je diskriminacija žena u politici i dalje široko rasprostranjena i prepoznata od strane samih političarki, te da se zakonski mehanizmi, poput kvota, u praksi često svode na formalno ispunjavanje obaveza. Većina ispitanica navela je da žene učestvuju samo djelimično ili nimalo u donošenju ključnih odluka, dok je snažno izražena i percepcija svjesne rodne pristrasnosti unutar političkih partija. Iako političarke pokazuju visok nivo profesionalnog samopouzdanja i kapaciteta, politički sistem i dalje ne prepoznaje i ne vrednuje njihov potencijal na ravnopravan način. Ovo istraživanje predstavljalo je važan iskorak ka empirijskom dokumentovanju sistemskih nejednakosti i poslužilo je kao snažna osnova za dalje zagovaračke aktivnosti Građanske alijanse.

¹ Učešće žena u lokalnoj politici Crne Gore - empirijska analiza stavova i iskustava odbornica, Podgorica, novembar 2025. godine, <https://gamn.org/wp-content/uploads/2025/12/Ucesce-zena-u-lokalnoj-politici-Crne-Gore-%E2%80%93-empirijska-analiza-stavova-i-iskustava-odbornica.pdf>

Uporedo sa istraživanjem, Građanska alijansa je nastavila da jača politički položaj žena na lokalnom nivou kroz osnivanje i podršku Ženskim odborničkim klubovima. Tokom godine, u Danilovgradu je formiran petnaesti Ženski odbornički klub u Crnoj Gori. Ovi klubovi predstavljaju nadpartijsku platformu u kojoj odbornice, bez obzira na političku pripadnost, zajednički djeluju u interesu lokalne zajednice. Kroz međusobnu saradnju i umrežavanje, žene dobijaju prostor da iniciraju politike, razmjenjuju iskustva i ojačaju svoj uticaj u lokalnim parlamentima, čime se doprinosi inkluzivnijem i odgovornijem donošenju odluka.

Značajan segment rada bio je posvećen unapređenju zakonodavnog i institucionalnog okvira. Građanska alijansa je pružila punu podršku inicijativi za povećanje kvote za zastupljenost žena na izbornim listama sa 30% na 40%, ukazujući na činjenicu da Crna Gora ni nakon više od deset godina ne uspijeva dosljedno da primijeni ni postojeće zakonske obaveze. Kroz javne istupe i obraćanja nadležnim institucijama, posebno je naglašeno da kvote same po sebi nijesu dovoljne ukoliko nijesu praćene mehanizmima koji obezbjeđuju stvarno učešće žena u odlučivanju, kao i njihovu zaštitu od političkog, psihološkog i sajber nasilja. Građanska alijansa je tokom godine kontinuirano ukazivala na porast online nasilja nad ženama u politici i javnom prostoru, ističući odgovornost političkih partija i institucija u stvaranju sigurnijeg ambijenta.

Centralni događaj u ovom segmentu rada bila je nacionalna konferencija „Moć odlučivanja bez rodne ravnoteže“, koja je okupila predstavnike najviših državnih institucija, zakonodavne vlasti i civilnog društva. Na konferenciji je predstavljena analiza o zastupljenosti žena u upravnim odborima državnih preduzeća¹, koja je ukazala na ozbiljan deficit rodne ravnoteže u upravljačkim strukturama, ali i na rizik da Crna Gora ne ispuni obaveze iz evropskih direktiva u ovoj oblasti. Kroz otvoreni dijalog sa relevantnim akterima, jasno je istaknuto da rodna ravnopravnost nije pitanje forme ili spoljnog pritiska, već preduslov dobrog upravljanja, ekonomskog razvoja i uspješnih evropskih integracija.

1 Moć odlučivanja bez ravnoteže - Gdje su žene u upravnim odborima državnih preduzeća?, Podgorica, jun 2025. godine, <https://gamn.org/wp-content/uploads/2025/07/Analiza-Moc-odlucivanja-bez-ravnoteze.pdf>

Ukupno gledano, aktivnosti Građanske alijanse u oblasti prava žena i učešća žena u politici tokom godine doprinjele su snažnijem i argumentovanijem javnom diskursu o rodnoj ravnopravnosti. Kombinujući istraživanja, lokalno umrežavanje, javne događaje i zakonodavno zagovaranje, Građanska alijansa je nastavila da gradi prostor u kojem žene nisu samo formalno prisutne u politici, već prepoznate kao ravnopravne i uticajne učesnice u procesima donošenja odluka.

PARTICIPACIJA MLADIH I RAZVOJ LIDERSKIH VJEŠTINA

Projekat „Obećanje mladih za mir”, koji sprovodi Građanska alijansa kroz RYCOgnizing YPS grant šemu, uz podršku Njemačke saradnje i implementaciju od strane RYCO-a, predstavlja važan korak ka institucionalizaciji UN Agende „Mladi za mir i bezbjednost“ (Youth, Peace and Security - YPS) u Crnoj Gori. Ovaj projekat ističe značajnu ulogu mladih kao aktivnih učesnika društvenih procesa, čiji glas postaje nezaobilazan u kreiranju održivih politika mira i jačanju socijalne kohezije.

Jedna od najznačajnijih vrijednosti projekta u dosadašnjem toku njegove implementacije jeste uspostavljanje Nacionalne YPS koalicije od strane Građanske alijanse. Ova koalicija okuplja mlade, organizacije civilnog društva i predstavničke institucije, stvarajući trajnu platformu za dijalog i zajedničko djelovanje. Proces formalizacije saradnje kroz potpisivanje memoranduma sa lokalnim samoupravama i relevantnim institucijama osigurava institucionalni okvir i dugoročnu podršku inicijativama mladih, čime se YPS agenda postavlja kao integralni dio lokalnih i nacionalnih politika.

Dosadašnja implementacija u opštinama Ulcinj i Nikšić pokazala je koliko je direktan dijalog između mladih i lokalnih institucija ključan za razumijevanje njihovih potreba i izazova. Ovi susreti omogućili su prepoznavanje konkretnih prilika za aktivno uključivanje mladih u procese odlučivanja i izgradnje mira, dok su istovremeno osnažili osjećaj zajedničke odgovornosti za razvoj zajednica. U narednoj godini planiran je obilazak još crnogorskih opština, kao što su: Pljevlja, Cetinje/Podgorica i Rožaje.

Posebno značajan momenat u dosadašnjem dijelu trajanja projekta bila je trodnevni susret dvije Škole političkih studija, koji je okupio mlade lidere i liderke iz Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Kroz saradnju programa Škola političkih studija Crne Gore i Bosne i Hercegovine, na skupu su učestvovali predsjednici/ce i potpredsjednici/ce opština, kao i odbornici i odbornice koji su tokom trodnevnog boravka u Budvi diskutovali o Agendi Mladi za mir i bezbjednost.

Kroz intenzivan program učesnici/ce su unaprijedili kompetencije u oblastima demokratskog učešća, prevencije radikalizacije, borbe protiv govora mržnje i jačanja interkulturalne saradnje. Fokus na praktičnu primjenu YPS agende kroz dijalog i zajedničke inicijative dodatno je osnažio mrežu mladih lidera i učvrstio međudržavnu saradnju Crne Gore i BiH, čime se kreiraju temelji za održive promjene i dugoročnu implementaciju YPS principa. Dosadašnji rezultati potvrđuju da mladi, kada im se pruži prostor, podrška i odgovarajući mehanizmi djelovanja, mogu postati pokretači promjena i graditelji mira.

Takođe, projekat „Zajedno za osnaživanje kulture tolerancije i ravnopravnosti“, realizovan od januara do oktobra 2025. godine uz podršku Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore, bio je usmjeren na ono što se često podrazumijeva, ali rijetko sistematski gradi - **stvarni susret mladih i otvoren dijalog između različitih zajednica.**

Kroz razmjenu mladih iz **Rožaja i Herceg Novog**, projekat je mladima pružio priliku da izađu iz sopstvenog lokalnog okvira i upoznaju se sa kulturnim, istorijskim i društvenim specifičnostima druge sredine. Kulturne posjete, zajednički obilasci, edukativna predavanja i neformalna druženja omogućili su učesnicima da o interkulturalnosti, toleranciji i ravnopravnosti ne uče samo teorijski, već **kroz lično iskustvo i direktan kontakt**.

Poseban značaj imale su **kulturne večeri posvećene dijalogu i interkulturalnosti**, tokom kojih su mladi, zajedno sa predstavnicima lokalnih institucija i stručnjacima iz oblasti kulture i društvenih nauka, otvoreno razgovarali o ulozi mladih u izgradnji društva zasnovanog na međusobnom poštovanju i solidarnosti. Ovi susreti pokazali su da razlike ne predstavljaju prepreku, već prostor za učenje, razumijevanje i povezivanje.

U projektnim aktivnostima direktno su učestvovala **24 mladih**, dok je kroz šire programske sadržaje bilo uključeno oko **50 učesnika**. Rezultati projekta ogledaju se u **povećanoj osviještenosti mladih**, jačanju međusobnog povjerenja i uspostavljanju trajnih veza između obrazovnih institucija i lokalnih aktera iz Rožaja i Herceg Novog. Projekat je, istovremeno, doprinio jačanju saradnje između ove dvije opštine i pokazao da mladi mogu biti aktivni nosioci pozitivnih društvenih promjena.

Pored gore navedenog, projekat „**Manjinska prava kroz objektiv mladih**“, koji je započeo krajem jula 2025. godine uz podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava Crne Gore, osmišljen je kao prostor u kojem mladi kroz kreativni rad istražuju i predstavljaju bogatstvo manjinskih zajednica u Crnoj Gori. Tokom deset mjeseci implementacije, projekat povezuje fotografiju i dokumentarni video sa temama identiteta, svakodnevice i međukulturalnog dijaloga, nudeći mladima priliku da kroz vizuelno pripovijedanje postanu aktivni promoteri prava i vidljivosti manjinskih zajednica.

Već u početnoj fazi, projekat je okupio deset mladih učesnika i učesnica iz različitih krajeva Crne Gore, čije raznovrsne etničke i kulturne pozadine predstavljaju jednu od njegovih ključnih vrijednosti. Takav sastav grupe prirodno je otvorio prostor za razmjenu iskustava, upoznavanje različitih perspektiva i izgradnju međusobnog povjerenja, čime je postavljen temelj za zajednički terenski i kreativni rad.

Drugi mjesec realizacije obilježila je edukativna radionica u Ulcinju, posvećena fotografiji i mobilnom snimanju, tokom koje su učesnici stekli praktična znanja iz oblasti vizuelnog pripovijedanja i dokumentovanja svakodnevnog života manjinskih zajednica. Kroz kombinaciju teorijskog rada, praktičnih vježbi i kontinuiranih konsultacija, mladi su se pripremali za narednu fazu projekta — samostalno istraživanje i kreiranje autorskih vizuelnih priča.

Radionicu su vodili stručnjaci sa iskustvom u oblastima interkulturalizma i vizuelnih umjetnosti, koji su učesnicima približili kako društveni kontekst, tako i tehničke aspekte rada sa kamerom. Poseban značaj imao je razgovor sa režiserom Danilom Perišićem, koji će u nastavku projekta pružati mentorsku podršku učesnicima tokom terenskog rada i procesa dokumentovanja autentičnih priča manjinskih zajednica.

U narednoj fazi, učesnici će kroz terenski rad prikupljati vizuelne materijale i svjedočanstva članova različitih manjinskih zajednica, bilježeći njihove životne priče, svakodnevne izazove i kulturne specifičnosti. Ovi sadržaji biće predstavljeni kroz lokalne izložbe i javne projekcije u dvije crnogorske opštine, na sjeveru i jugu zemlje, čime se otvara prostor za dijalog sa lokalnom zajednicom i širom javnošću.

RE ZAJEDNICA

Projekat „REalna inkluzija: Edukacijom i razumijevanjem do vidljivosti, ostvarivanje prava i učešće RE zajednice u javnom životu“ predstavljao je važnu inicijativu usmjerenu na unapređenje položaja romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, kao i odgovor na stvarne potrebe i svakodnevne izazove sa kojima se pripadnici RE zajednice suočavaju u oblasti ostvarivanja prava, vidljivosti i učešća u javnom životu.

Od samog početka, projekat je bio zasnovan na sveobuhvatnom pristupu koji je povezao edukaciju, medijski angažman i promociju kulture i identiteta romske i egipćanske zajednice. Umjesto parcijalnih intervencija, aktivnosti su bile usmjerene na dugoročnu promjenu percepcije i smanjenje diskriminacije, uz jasno uvažavanje strateških dokumenata Crne Gore u oblasti manjinske politike i socijalne inkluzije. Kroz ovaj pristup, projekat je ponudio konkretne preporuke i alate za jačanje participacije RE zajednice i njeno aktivnije uključivanje u društvene procese.

Jedan od segmenata projekta je uključivao konkurs za novinare i novinarkе, usmjeren na izvještavanje o svakodnevnom životu Roma i Egipćana. Konkurs je izazvao veliko interesovanje medijske zajednice, a prijave su pristigle iz gotovo svih većih crnogorskih redakcija. Nagrađene priče nisu samo dokumentovale izazove sa kojima se RE zajednica suočava, već su ponudile drugačiji, odgovorniji i ljudski pristup izvještavanju, doprinoseći razbijanju stereotipa i jačanju empatije u javnosti. Prve tri nagrade dodijeljene su Aneti Đurović (Radio Slobodna Evropa), Petri Marković (RTV Nikšić) i Svetlani Čorić (RTCG), čiji su radovi pokazali kako profesionalno novinarstvo može biti snažan saveznik u borbi za inkluziju i poštovanje ljudskih prava.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana Roma, GA je sprovela analizu pod nazivom "**Život u ruševinama neispunjenih obećanja - analiza položaja Roma i Romkinja u Crnoj Gori**"¹, sa ciljem da se sagleda stvarni društveni položaj ove zajednice i identifikuju ključne prepreke sa kojima se suočavaju. Analiza je obuhvatila demografske aspekte, kao i stanje u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja, uz poseban fokus na institucionalni odgovor na probleme sa kojima se romska zajednica svakodnevno suočava. Posebna pažnja posvećena je konkretnim primjerima koji ilustruju sistemske slabosti, uključujući i požar u romskoj zajednici u Baru 2024. godine, koji je ukazao na nedostatke u pravovremenoj reakciji institucija i dugoročnom rješavanju kriznih situacija.

Nalazi analize ukazuju da se Romi i Romkinje u Crnoj Gori i dalje suočavaju sa brojnim oblicima socijalne isključenosti, diskriminacije i otežanog pristupa osnovnim pravima i javnim uslugama. Analiza je, stoga, zaključena setom preporuka upućenih nadležnim institucijama i organizacijama koje rade sa romskom zajednicom sa ciljem smanjenja diskriminacije, jačanje socijalne inkluzije i uspostavljanja održivih politika koje mogu doprinijeti stvarnom unapređenju položaja Roma i Romkinja u društvu. Među ključnim preporukama izdvajaju se potreba za odlučnijim institucionalnim djelovanjem u rješavanju pitanja adekvatnog stanovanja i reagovanja u kriznim situacijama, jačanje mjera za uključivanje romske djece u obrazovni sistem i sprečavanje ranog napuštanja školovanja, kao i razvijanje politika koje će doprinijeti većoj ekonomskoj inkluziji i zapošljavanju pripadnika romske zajednice. Takođe je naglašena važnost dosljedne borbe protiv diskriminacije, unapređenja pristupa zdravstvenoj zaštiti i jačanja saradnje između državnih institucija, lokalnih samouprava i organizacija civilnog društva, kako bi se obezbijedile dugoročne i održive promjene u kvalitetu života Roma i Romkinja.

1 *Život u ruševinama neispunjenih obećanja – analiza položaja Roma i Romkinja u Crnoj Gori*, Podgorica, april, 2025. godine
<https://gamn.org/wp-content/uploads/2025/04/analiza-medjunarodni-dan-roma.pdf>

SUOČAVANJE SA PROŠLOŠĆU I POMIRENJE

Suočavanje s prošlošću ostaje jedno od najosjetljivijih, ali i najvažnijih pitanja savremenog crnogorskog društva. U vremenu u kojem se ratni zločini relativizuju, a historijski revizionizam sve češće zamjenjuje činjenice, Građanska alijansa je tokom godine nastavila da insistira na kulturi sjećanja zasnovanoj na istini, odgovornosti i poštovanju žrtava. Podsjećanje na ličnosti poput admirala Vladimira Barovića i Tome Buzova predstavlja suštinski dio tog procesa – jer njihovi postupci svjedoče da ni u najtežim trenucima ratnog bezumlja ljudskost i moralni izbor nijesu bili nemogući. Kroz javne inicijative i zagovaranje komemorativnih praksi, Građanska alijansa je ukazivala da istinsko pomirenje ne može biti izgrađeno na zaboravu ili selektivnom pamćenju, već isključivo na priznanju zločina i empatiji prema žrtvama.

U tom kontekstu, aktivnosti Građanske alijanse bile su usmjerene na dokumentovanje ratnih zločina, očuvanje sjećanja i afirmaciju individualne odgovornosti kao temelja tranzicione pravde. Inicijativa za ustanovljenje nagrade „Tomo Buzov“ predstavlja snažan simbolički, ali i društveno odgovoran korak ka institucionalizaciji kulture sjećanja. Predlog da se nagrada dodjeljuje na godišnjicu otmine putnika iz voza Beograd–Bar ima za cilj da trajno podsjeća na zločin u Štrpcima, ali i da afirmiše vrijednosti hrabrosti, solidarnosti i otpora nepravdi. Kroz ove inicijative, Građanska alijansa je nastavila da gradi prostor za dijalog o prošlosti, uvjerena da samo društvo koje je spremno da se suoči sa sopstvenim nasljeđem može stvoriti uslove za trajni mir, povjerenje i pravednu budućnost.

NEDELJA POSVEĆENA MEĐUNARODNOM DANU LJUDSKIH PRAVA

5-7. decembar

Lokalno liderstvo
i angažman mladih
za bezbjedniju
budućnost

8. decembar

OSNIVANJE ŽENSKOG
ODBORNIČKOG KLUBA
U OPŠTINI
DANILOVGRAD

9. decembar

ZAJEDNO
ZA DJEČIJA
PRAVA

Susret i razgovori
sa djecom iz Ukrajine

10. decembar

KONFERENCIJA
VLADAVINA
PRAVA
U FIOKAMA
PRAVOSUĐA?

11. decembar

Učešće
žena
u lokalnoj
politici
Crne Gore

*Predstavljanje empirijske analize
stavova i iskustava odbornica*

13. decembar

Humanitarna
fudbalska
utakmica

**ŠKOLA
POLITIČKIH
STUDIJA**

PREGLED PROGRAMA ŠKOLE POLITIČKIH STUDIJA (ŠPS)

Škola političkih studija jedan je od programa Građanske alijanse, koja je nastala iz potrebe da se u Crnoj Gori sistematski jačaju znanja, vještine i vrijednosti onih koji aktivno učestvuju u političkom i društvenom životu ili se za takve uloge pripremaju. Vizija Škole je stvaranje odgovorne, kompetentne i savremeno orijentisane političke i društvene elite, sposobne da razumije složenost demokratskih procesa, da djeluje autonomno i da doprinosi pozitivnim promjenama u društvu.

Kao forma dodatnog obrazovanja, Škola polaznicima pruža prostor za razmjenu iskustava, sticanje praktičnih i teorijskih znanja i razvoj kritičkog mišljenja, uz snažno promovisanje demokratskih principa, kulture dijaloga i poštovanja osnovnih vrijednosti na kojima počiva demokratsko društvo. Poseban akcenat stavljen je na reforme, kvalitetan politički i stranački rad, kao i na razumijevanje procesa evropskih integracija, kroz koje Škola aktivno doprinosi jačanju kapaciteta ključnih aktera i pruža podršku Crnoj Gori na njenom putu ka članstvu u Evropskoj uniji.

23

generacija

ŠKOLE POLITIČKIH STUDIJA

OBRAZOVANJE BUDUĆIH AKTERA

Generacija Škole političkih studija okuplja približno 25 polaznika iz različitih oblasti crnogorskog društva, uključujući političke partije, nevladine organizacije, medije i javni sektor. Generacije Škole političkih studija čine učesnici i učesnice koji se kreću od mladih, perspektivnih lidera do osoba koje obavljaju više i srednje rukovodeće funkcije, čime se stvara sveobuhvatna i raznovrsna grupa u okviru koje je moguće voditi konstruktivne diskusije i unapređivati ukupno znanje.

Škola političkih studija Crne Gore zaključila je aktivnosti XXII generacije 4. juna 2025. godine organizovanjem konferencije „Da li je put od realnosti do zelene budućnosti dug?“. Fokus konferencije bio je na zelenoj tranziciji Crne Gore, uz isticanje da put ka održivoj budućnosti podrazumijeva uključivanje širokog spektra aktera: javnih institucija, privatnog sektora, lokalnih zajednica, civilnog društva, kao i pojedinačnih građana. Trenutno, novu XXIII generaciju čine 31 polaznik/ca, što potvrđuje kontinuiranu i značajnu ulogu Škole kao zajedničke platforme za sve one koji su posvećeni jačanju i promociji demokratskih vrijednosti i principa u Crnoj Gori.

Upravo iz takvog razumijevanja uloge mladih aktera kao budućih nosilaca promjena, Škola političkih studija nastavila je praksu pružanja strukturirane obrazovne platforme i u okviru XXIII generacije. Poseban akcent stavljen je na osnaživanje učesnika kroz tematske module koji im omogućavaju da, kroz direktan kontakt sa donosiocima odluka i stručnjacima, steknu znanja i vještine neophodne za aktivno učešće u savremenim političkim i društvenim procesima. U tom kontekstu, organizovan je prvi modul za XXIII generaciju Škole političkih studija, posvećen evropskim integracijama, pod nazivom „Evropska unija u praksi: Šta nas zaista čeka?“, koji je održan od 26. do 28. septembra 2025. godine u Podgorici i Ulcinju.

Modul je otvoren u Evropskoj kući uvodnim obraćanjima predstavnika organizatora i relevantnih institucija, nakon čega je uslijedila panel diskusija sa visokim državnim zvaničnicima, diplomatama i ekspertima koji su govorili o ključnim reformama, značaju članstva u EU i njegovom uticaju na razvoj institucija, privrede i društva u cjelini.

Drugog dana programa održana su tematska predavanja univerzitetskih profesora, koja su pružila širi kontekst evropskih integracija, sa posebnim osvrtom na finansijske instrumente EU, institucionalnu spremnost države i iskustva zemalja koje su već prošle proces pristupanja. Završnog dana, u Ulcinju, organizovan je panel posvećen aktuelnom stanju pregovaračkog procesa, gdje su predstavnici Vlade, pravosuđa i civilnog sektora razgovarali o postignutom napretku, ali i o izazovima u jačanju administrativnih kapaciteta, sprovođenju reformi i izgradnji povjerenja građana u proces evropskih integracija.

Poseban značaj modula ogleda se u činjenici da je otvorio prostor za argumentovanu diskusiju o tome šta evropski put zaista znači u praksi, naglašavajući da proces integracija, iako složen i zahtjevan, predstavlja važnu razvojnu šansu za Crnu Goru. Zaključeno je da uspješan nastavak ovog procesa zahtijeva aktivno učešće svih društvenih aktera, spremnost na reforme i jasnu viziju uloge države kao buduće članice koja ne samo da koristi benefite članstva, već aktivno doprinosi zajedničkim evropskim politikama.

Drugi modul Škole političkih studija bio je posvećen položaju manjinskih nacionalnih zajednica, sa posebnim fokusom na romsku i egipćansku zajednicu. Polaznici i polaznice škole imali su priliku da kroz interaktivna predavanja bolje razumiju mehanizme institucionalne diskriminacije, socijalne isključenosti i konkretne izazove sa kojima se RE zajednica suočava.

Ovakav oblik razmjene znanja i iskustava doprinio je izgradnji međusobnog povjerenja i razumijevanja, prepoznatih kao ključni preduslovi za dugoročnu i održivu društvenu inkluziju.

SVJETSKI FORUM DEMOKRATIJE 2025 (WORLD FORUM FOR DEMOCRACY)

Škola političkih studija tradicionalno organizuje godišnje posjete Svjetskom forumu demokratije u Strazburu. Ovogodišnji Forum održan je od 5. do 7. novembra, a na ovom značajnom međunarodnom događaju prisustvovali su i polaznici i polaznice XXIII generacije Škole političkih studija.

Ovogodišnji Forum bio je posvećen pitanju na koji način kvalitetno novinarstvo, kultura i građanski angažman mogu ojačati demokratsku otpornost. Učesnici su imali priliku da čuju različite perspektive i učestvuju u diskusijama o podršci nezavisnim medijima, unapređenju i zaštiti umjetničkih sloboda, kao i izgradnji povjerenja javnosti kroz aktivno učešće građana i deliberativne demokratske prakse.

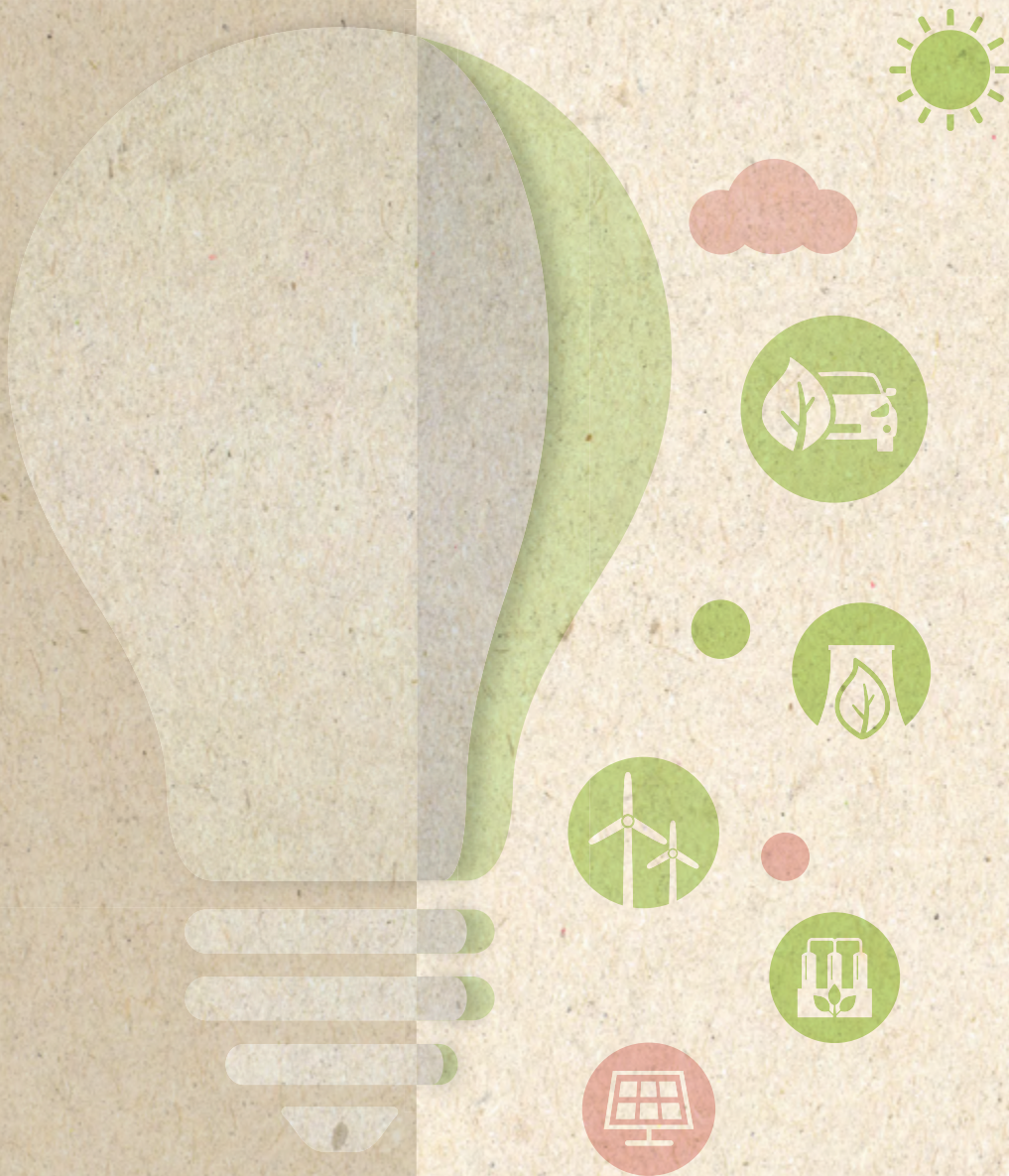
Drugog dana Foruma prisustvovali su sesijama koje su isticale inovativne omladinske inicijative, uticaj vještačke inteligencije na demokratske procese, doprinos kulture i umjetnosti demokratskim vrijednostima, kao i nove pristupe građanskom obrazovanju i participaciji.

Tokom boravka u Strazburu, grupa je posjetila i Evropski sud za ljudska prava, gdje su se sastali sa potpredsjednicom Suda, Ivanom Jelić. Tom prilikom govorila je o aktuelnim izazovima u oblasti ljudskih prava, sudskoj praksi Suda, kao i o njegovoj široj ulozi u očuvanju demokratskih standarda širom Evrope.

Delegacija se takođe sastala sa stalnom predstavnicom Crne Gore pri Savjetu Evrope, ambasadorkom Božidarkom Krunic, koja ih je upozнала sa prioritetima misije, aktuelnim aktivnostima Savjeta Evrope i ključnim procesima u kojima Crna Gora aktivno učestvuje.

DOPRINOS ZELENOJ AGENDI

Projekat „Razvoj kapaciteta Zelene poslaničke grupe u Crnoj Gori za održivu energiju i urbanu mobilnost“ bio je usmjeren na jačanje uloge Zelene poslaničke grupe (ZPG), koja je u ovom mandatu uspostavljena kao formalno prepoznato tijelo u okviru Skupštine Crne Gore. Kroz projektne aktivnosti unaprijeđeni su institucionalni kapaciteti ZPG da djeluje kao relevantan akter u sprovođenju energetske i transportne agende Evropske unije u Crnoj Gori. Poseban fokus stavljen je na jačanje znanja poslanika o dekarbonizaciji, održivoj energiji i urbanoj mobilnosti, kao i na podsticanje konkretnih parlamentarnih i javnih inicijativa u skladu sa Zelenom agendom za Zapadni Balkan, uz snažan akcenat na regionalnu saradnju.

U periodu od januara do maja 2025. godine, Škola političkih studija (ŠPS) aktivno je podržavala rad i vidljivost Zelene poslaničke grupe kroz niz sastanaka na visokom nivou, aktivnosti jačanja kapaciteta i regionalnih razmjena. Posebno se izdvaja praćenje sastanka članova ZPG sa direktorom Sekretarijata Transportne zajednice, koji je održan 29. maja 2025. godine u prostorijama Skupštine Crne Gore.

Pored toga, 14. aprila 2025. godine organizovan je nacionalni sastanak Odbora za ekonomiju, finansije i budžet sa direktorom Sekretarijata Energetske zajednice, čime je doprineseno unapređenju dijaloga o politikama održive energije i regionalnim obavezama Crne Gore.

Jačanje regionalne saradnje ostalo je jedan od ključnih stubova projekta. Članovi Zelene poslaničke grupe iz Crne Gore aktivno su učestvovali na dva značajna regionalna događaja: regionalnom sastanku zelenih parlamentarnih/poslaničkih grupa zemalja Zapadnog Balkana i Transportne zajednice, održanom 23. aprila 2025. godine u Skoplju, kao i na Završnoj konferenciji zelenih parlamentarnih/poslaničkih grupa Zapadnog Balkana, koja je održana 16. maja 2025. godine u Podgorici. Ovi događaji omogućili su poslanicima iz Crne Gore razmjenu iskustava, usklađivanje prioritetnih politika i jačanje regionalne saradnje u oblasti održive energije i urbane mobilnosti. Dodatno, od 7. do 9. aprila 2025. godine organizovana je studijska posjeta Sloveniji, kao nastavak uspostavljene bilateralne saradnje sa Zelenim klubom iz Bosne i Hercegovine, tokom koje su predstavljeni primjeri dobre prakse u oblasti energetike.

Dodatne aktivnosti bile su usmjerene na povezivanje poslanika i budućih lidera sa institucijama koje promovišu ekološki održiv razvoj. Dana 17. marta 2025. godine organizovane su posjete predstavnika Zelene poslaničke grupe i XXII generacije Škole političkih studija nacionalnim institucijama sa izraženom ekološkom vizijom, čime je unaprijeđeno razumijevanje praktične primjene politika izvan parlamentarnog okvira. Na kraju izvještajnog perioda, Zelena poslanička grupa okupljala je 25 poslanika iz različitih političkih partija, što potvrđuje snažnu međupartijsku posvećenost pitanjima održivosti, energetske tranzicije i razvoja zelene urbane mobilnosti u Crnoj Gori.

Pored programskih aktivnosti Škole političkih studija predstavljenih u gore navedenom dijelu izvještaja, važno je osvrnuti se i na projekat „**Inovativne akcije za zelenu budućnost**“¹, tokom čije implementacije je sproveden niz međusobno povezanih aktivnosti usmjerenih na unapređenje znanja, jačanje javne svijesti i podsticanje dijaloga o upravljanju otpadom i zaštiti životne sredine u Crnoj Gori.

Kroz istraživački rad, javne događaje, produkciju edukativnog sadržaja i saradnju sa institucijama, stručnjacima i privatnim sektorom, projekat je dao konkretan doprinos boljem razumijevanju ekoloških izazova i mogućih rješenja. Poseban fokus stavljen je na izradu stručnih analiza koje predstavljaju temeljan doprinos javnim politikama i budućim inicijativama u ovoj oblasti.

Tokom prvog kvartala izrađena je sveobuhvatna Analiza o novim tehnologijama u procesu upravljanja otpadom, koja je kroz pregled savremenih rješenja iz regiona i Evrope sagledala mogućnosti njihove primjene u lokalnom kontekstu. Dokument je rezultirao konkretnim preporukama za unapređenje sistema upravljanja otpadom, a nakon izrade je tehnički pripremljen, javno predstavljen i promovisan kroz medije, društvene mreže i stručne događaje.

1 Inovativne akcije za zelenu budućnost, Podgorica, maj 2025. godine, <https://gamn.org/wp-content/uploads/2025/05/Inovativne-akcije-za-zelenu-buducnost.pdf>

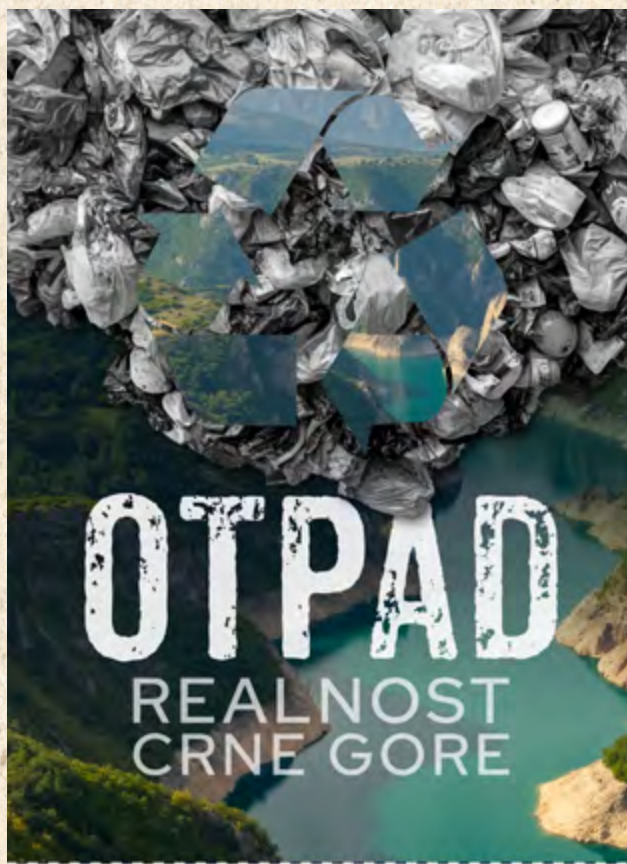

Paralelno s tim, izrađena je i **komparativna analiza o nivou svijesti građana o ekologiji u periodu od 1994. do 2024. godine²**, koja je kroz pregled dugoročnih istraživanja javnog mnjenja i relevantne literature ponudila vrijedan uvid u razvoj odnosa društva prema pitanjima zaštite životne sredine. Ovaj dokument je aktivno distribuiran institucijama i donosiocima odluka, čime je dodatno podstaknuta javna debata o značaju ekološke odgovornosti.

² Crna Gora, ekološka država: 30 godina (ne)promijenjene svijesti, Podgorica, maj 2025. godine, <https://gamn.org/wp-content/uploads/2025/05/Crna-Gora-ekoloska-drzava-analiza-web.pdf>

Važan segment projekta odnosio se na približavanje ekoloških tema široj javnosti kroz vizuelno i edukativno snažne sadržaje. U tom kontekstu realizovano je terensko istraživanje i snimanje dokumentarnog **filma „Otpad: Realnost Crne Gore“**³, koji prikazuje stanje nelegalnih deponija u različitim djelovima zemlje. Film kroz autentične snimke i razgovore sa građanima, stručnjacima i predstavnicima institucija oslikava razmjere problema i njegov uticaj na svakodnevni život, sa ciljem podizanja svijesti i podsticanja društvenog angažmana. Produkcija je profesionalno realizovana, a film je premijerno prikazan na javnom događaju i dodatno promovisan putem digitalnih kanala. Pored identifikovanja problema, projekat je posvetio pažnju i predstavljanju pozitivnih primjera iz prakse. Kroz intervjue sa predstavnicima kompanija iz različitih sektora – poljoprivrede, hotelijerstva i telekomunikacija – prikazani su modeli održivog upravljanja otpadom, reciklaže i racionalnog korišćenja resursa. Ovi sadržaji su pretočeni u video materijale koji su objavljeni na digitalnim platformama organizacije, sa ciljem da posluže kao inspiracija i edukativni alat za druge subjekte, posebno u privatnom sektoru.

OTPAD
REALNOST
CRNE GORE

**GRADANSKA
ALIJANSA**
izdruživanje građanskih organizacija

EKO FOND
FOND ZA ZAŠTITU
ŽIVOTNE SREDINE

**Film je izrađen u okviru projekta
“Inovativne akcije za zelenu budućnost”
uz podršku Eko fonda – Fonda za zaštitu
životne sredine Crne Gore.**

³ Otpad - realnost Crne Gore, maj 2025. godine,
<https://www.youtube.com/watch?v=qn2XH0xLxdw>

Jedan od ključnih doprinosa projekta ogleda se i u jačanju dijaloga među relevantnim akterima. Organizovana su dva okrugla stola koji su okupili predstavnike državnih i lokalnih institucija, političkih struktura, eksperte, aktiviste i predstavnike civilnog društva.

Kroz strukturirane diskusije, terenske posjete i razmjenu iskustava otvoren je prostor za razgovor o izazovima u sprovođenju zelenih politika, mogućnostima unapređenja sistema upravljanja otpadom i jačanju političke odgovornosti u ovoj oblasti. Zaključci i preporuke proistekli iz ovih susreta dodatno su obogatili sadržaj izrađenih analiza i doprinijeli formulisanju konkretnih prijedloga za unapređenje prakse.

Ovaj projekat smo zaokružili konferencijom „Da li je dug put od realnosti do zelene budućnosti“ na kojoj je zaključeno da bismo sproveli zelenu tranziciju potrebna je sinergija svih – institucija, građana, civilnog sektora i medija, a uz političku hrabrost, znanje i dosljednost onih koji vode ovaj proces, Crna Gora u narednih deset godina može dostići konkretne standarde zelene Evrope.

Sveukupno posmatrano, projekat je kroz kombinaciju istraživačkog rada, javnih kampanja, edukativnih sadržaja i dijaloga sa ključnim akterima doprinio podizanju nivoa informisanosti, jačanju saradnje i afirmaciji održivih rješenja u oblasti upravljanja otpadom. Sistematičnim pristupom i raznovrsnim aktivnostima stvoren je kvalitetan osnov za dalju promociju ekoloških vrijednosti i unapređenje politika zaštite životne sredine u Crnoj Gori.

MJERENJE UTICAJA I NAUČENE LEKCIJE

Rezultati ostvareni tokom 2025. godine potvrđuju da su ciljane i dugoročno planirane intervencije, zasnovane na terenskom radu, pravnoj ekspertizi i neposrednoj saradnji sa zajednicama, imale vidljiv i mjerljiv uticaj. Kroz kontinuiranu podršku migrantima, izbjeglicama, apatridima i drugim ranjivim grupama, ali i kroz analitički i zagovarački rad u oblasti pravosuđa i bezbjednosti, dodatno je potvrđeno da organizacije civilnog društva imaju nezamjenjivu ulogu u prepoznavanju sistemskih slabosti i iniciranju reformskih procesa. Ipak, iskustva iz prakse jasno ukazuju da pojedinačni uspjesi, koliko god bili značajni, ne mogu nadomjestiti potrebu za dubinskim, dosljednim i održivim institucionalnim promjenama.

U tom kontekstu, važan segment djelovanja odnosio se na unapređenje položaja žena u politici i procesima odlučivanja. Polazeći od uvjerenja da bez stvarne rodne ravnoteže nema demokratskog, odgovornog i inkluzivnog društva, rad je bio usmjeren na identifikovanje i razotkrivanje duboko ukorijenjenih prepreka sa kojima se žene suočavaju – od stereotipa i neformalne diskriminacije do ograničenog pristupa mrežama moći i resursima. Istovremeno, razvijani su konkretni mehanizmi podrške koji su ženama omogućili veću vidljivost, međusobno umrežavanje i snažnije učešće u procesima donošenja odluka. Ovakav pristup doprinio je osnaživanju žena da aktivnije i sigurnije učestvuju u javnom i političkom životu, ali je istovremeno ukazao na potrebu za sistemskim promjenama koje prevazilaze pojedinačne inicijative.

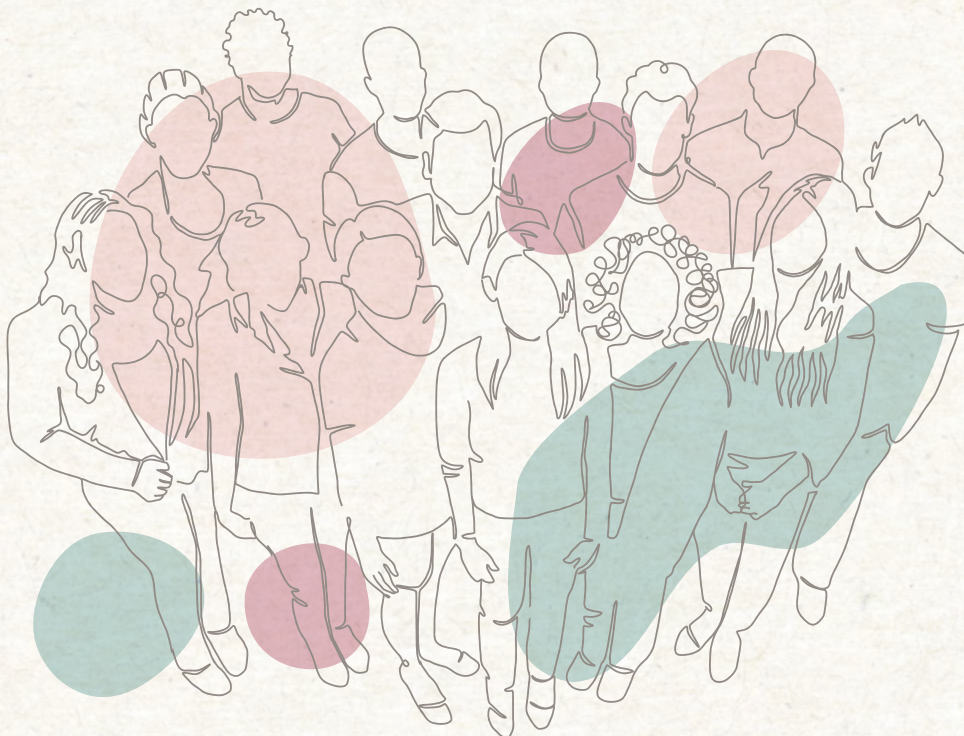
Jedan od ključnih i dugotrajnih izazova ostaje nedovoljno efikasno funkcionisanje pravosudnog sistema, kao i slaba koordinacija između pravosuđa i policijske administracije u sprovođenju zakona. Ovi problemi ne proizilaze isključivo iz institucionalne prakse, već i iz određenih nedostataka unutar samog zakonodavnog okvira, što dodatno otežava dosljednu primjenu prava u skladu sa standardima pravičnog suđenja i zaštite ljudskih prava. Dugotrajni postupci, neujednačena sudska praksa i preveliko oslanjanje na restriktivne mjere, poput pritvora, ukazuju na potrebu za sistemskim rješenjima, umjesto parcijalnih i ad hoc intervencija.

Posebnu dimenziju ovim izazovima daje stanje u oblasti zaštite osnovnih ljudskih prava lica lišenih slobode. Tokom 2025. godine, kroz posjete bezbjednosnim odjeljenjima policije širom Crne Gore, uočen je ozbiljan jaz između normativnog okvira i stvarnog stanja na terenu. U brojnim slučajevima, materijalni i higijenski uslovi, raspoloživi prostor i pristup osnovnim potrebama bili su ispod minimuma propisanog međunarodnim standardima. Ovi nalazi podsjećaju da lišenje slobode ne podrazumijeva lišenje dostojanstva i da i osobe u pritvoru zadržavaju svoja osnovna ljudska prava. Izostanak adekvatnih uslova ne predstavlja samo institucionalni propust, već i ozbiljan rizik od sistemskog kršenja ljudskih prava, zbog čega je neophodno hitno preduzeti mjere za uspostavljanje humanih i dostojanstvenih pritvorskih uslova.

Istovremeno, značajna pažnja bila je posvećena osnaživanju mladih kao aktivnih učesnika društvenih procesa, čiji glas postaje nezaobilazan u kreiranju održivih politika mira i jačanju socijalne kohezije. Suočeni sa ograničenim prostorom za participaciju i nedovoljno razvijenim institucionalnim mehanizmima za uključivanje u procese odlučivanja, mladi su često ostajali na marginama političkih tokova. Kroz uspostavljanje trajnih platformi za dijalog između mladih, organizacija civilnog društva i predstavnika institucija, kao i formalizaciju saradnje sa lokalnim samoupravama, stvoren je stabilniji okvir za dugoročnu podršku omladinskim inicijativama. Time su prioriteti mladih postupno integrisani u lokalne i nacionalne politike, što predstavlja važan iskorak ka inkluzivnijem i participativnijem modelu upravljanja.

Pitanje zaštite manjinskih prava dodatno oslikava širi izazov poštovanja principa jednakosti i nediskriminacije u praksi. Pripadnici manjinskih i marginalizovanih zajednica i dalje su nesrazmjerno izloženi administrativnim preprekama, neujednačenoj primjeni zakona i ograničenom pristupu pravdi. Poseban fokus bio je usmjeren na unapređenje položaja romske i egipćanske zajednice, kroz sveobuhvatan pristup koji je objedinio edukaciju, medijsku vidljivost i afirmaciju kulturnog identiteta. Umjesto kratkoročnih i parcijalnih mjera, naglasak je stavljen na dugoročnu promjenu percepcije i smanjenje diskriminacije, uz dosljedno oslanjanje na postojeće strateške okvire u oblasti manjinske politike i socijalne inkluzije. Ovakav pristup doprinio je većoj vidljivosti zajednice i snažnijem zagovaranju njihovog prava na puno učešće u javnom životu.

Savremeni globalni kontekst, obilježen oružanim sukobima i produženim krizama, dodatno je intenzivirao migracione tokove i potrebu za efikasnom zaštitom izbjeglica i tražilaca azila. U tom okviru, Građanska alijansa je tokom 2025. godine uložila značajne napore u pružanje besplatne pravne pomoći i zastupanja pred nadležnim državnim organima, sa ciljem zaštite prava lica koja su u Crnoj Gori potražila sigurnost. Fokus rada bio je na rješavanju statusnih pitanja, pribavljanju dokumentacije, pristupu socijalnoj zaštiti i sistematičnom informisanju korisnika o njihovim pravima i obavezama.

Kroz individualne razgovore, pravno savjetovanje i zastupanje u postupcima međunarodne zaštite, posebna pažnja posvećena je jačanju pravne sigurnosti korisnika u najosjetljivijim fazama postupka. Ovakav pristup omogućio je da se prava tražilaca azila i izbjeglica ne posmatraju isključivo formalno, već suštinski, u skladu sa međunarodnim standardima i principima humanosti.

Slučaj Dinare Smailove, aktivistkinje za ženska prava iz Kazahstana, snažno ilustruje koliko su ovi mehanizmi zaštite od presudnog značaja. Njena izloženost politički motivisanom progonu, nakon višegodišnjeg rada na zaštiti žena od nasilja, pokazuje koliko lako proceduralne greške, neadekvatna institucionalna saradnja i nepažljivo postupanje mogu ugroziti život i slobodu pojedinca. Ovaj slučaj još jednom potvrđuje da zaštita migranata i tražilaca azila ne smije biti svedena na administrativnu proceduru, već mora predstavljati odgovornu i pažljivo vođenu državnu politiku, uz snažan nadzor i aktivnu ulogu civilnog društva.

Sve navedene naučene lekcije jasno ukazuju da unapređenje ljudskih prava u Crnoj Gori zahtijeva istovremeno djelovanje na normativnom, institucionalnom i praktičnom nivou. Jačanje međuinstitucionalne saradnje, unapređenje zakonodavstva, dosljedna primjena međunarodnih standarda i kontinuirana edukacija nosilaca pravosudnih i policijskih funkcija, ali i budućih političkih aktera u skladu sa evropskim demokratskim vrijednostima, ostaju ključni preduslovi za izgradnju sistema u kojem je ljudsko dostojanstvo istinski zaštićeno. U tom smislu, dodatni napor usmjereni na razvoj političke kulture i promovisanje principa održivog razvoja doprinose i jačanju svijesti o značaju zelene tranzicije kao sastavnog dijela savremenih javnih politika. Bez takvog sveobuhvatnog pristupa, pojedinačni pomoci neće biti dovoljni da odgovore na složene izazove savremenog društva.

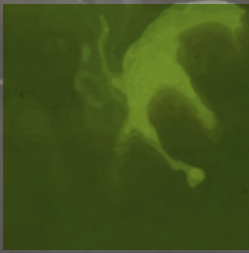
POGLED
UNAPRIJED

U 2026. godini, strateški prioriteti biće usmjereni na jačanje vladavine prava, unapređenje zaštite ljudskih prava i dalje osnaživanje ranjivih grupa, uz poseban fokus na migrante, tražioce azila i lica bez državljanstva. Novi izazovi, uključujući rastuće bezbjednosne prijetnje, digitalizaciju kriminala i društvene polarizacije, zahtijevaju prilagodljive i promišljene odgovore koji neće ugroziti osnovne demokratske vrijednosti.

Istovremeno, ove okolnosti otvaraju i nove mogućnosti za jačanje regionalne saradnje, razvoj inovativnih mehanizama zaštite prava i snažnije povezivanje institucija, obrazovnog sistema i civilnog društva. Posvećenost ljudskim pravima, demokratiji i obrazovanju ostaje temelj našeg djelovanja, uz uvjerenje da se dugoročna stabilnost i bezbjednost mogu graditi isključivo na osnovama poštovanja ljudskog dostojanstva i jednakosti.

Na kraju, iskreno zahvaljujemo svim partnerima, donatorima, institucijama i podržavaocima koji su tokom 2025. godine prepoznali važnost zajedničkog djelovanja i pružili podršku našem radu. Posebnu zahvalnost dugujemo učesnicima i korisnicima programa, čija su iskustva i povjerenje bila pokretačka snaga svih aktivnosti, kao i zaposlenima i saradnicima koji su svojim znanjem, posvećenošću i profesionalnošću doprinijeli ostvarivanju postignutih rezultata. Zajedničkim naporima nastavljamo da gradimo društvo zasnovano na pravdi, solidarnosti i poštovanju ljudskih prava.

Prihodi i rashodi
Građanske alijanse
u 2025. godini
iznosili su

€ 512.137,57

ODBORI I ČLANSTVA

I tokom 2025. godine nastavili smo sa aktivnostima praćenja Odbora za ljudska prava i slobode i ostale skupštinske odbore.

Predstavnici Građanske alijanse aktivno su učestvovali kao članovi radnih grupa, savjeta, agencija i odbora, dajući doprinos kreiranju i sprovođenju politika u ključnim oblastima. Njihov angažman omogućio je efikasniju koordinaciju i unapređenje regulative, posebno u segmentima koji se odnose na ljudska prava i evropske integracije.

Aleksandra Dubak je članica Etičkog odbora Ministarstva unutrašnjih poslova.

Milena Vujović članica je Pregovaračke radne grupe za pripremu i vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine Evropske unije koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 24 - pravda, sloboda i bezbjednost.

Svojom angažmanom u navedenim radnim grupama i Vladinim tijelima, naše kolege aktivno doprinose unapređenju ambijenta i poboljšanju stanja u oblasti ljudskih prava. Dosljednim djelovanjem, pružaju podršku ubrzanju procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

DONATORI

- Ambasada Kraljevine Holandije
- Agencija Ujedinjenih nacija za izbjeglice u Crnoj Gori – UNHCR
- Fond Braće Rokfeler
- Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore
- Fond za zaštitu životne sredine, Eko-fond
- Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava Crne Gore
- Ministarstvo javne uprave Crne Gore
- Ministarstvo evropskih poslova Crne Gore
- Ministarstvo sporta i mladih
- Program State Departmenta, Biro za demokratiju, Ljudska prava i rad (U.S Department of State Bureau of Democracy, Human Rights and Labor – DRL)
- Regional Youth Cooperation Office (RYCO)
- Savjet Evrope
- Save the Children
- Smart Balkans

Milan Radović, *programski direktor*

Edina Hasanaga Čobaj, *administrativna direktorica*

Pavle Ćupić, *programski koordinator*

Ivan Radulović, *programski koordinator*

Daniijela Darmanović, *koordinatorka komunikacija*

Aleksandra Dubak, *koordinatorka projekta*

Milena Vujović, *koordinatorka projekta*

Jelena Ristović, *koordinatorka projekta*

Jelena Ristić, *menadžerka kancelarije*

Azra Sukurica, *pravna savjetnica*

Dušica Merdović, *pravna savjetnica*

Gordana Razić, *pravna savjetnica*

Emina Bajrović, *pravna savjetnica*

Hysein Shaptafa, *pravni savjetnik*

Lela Radović, *pravna savjetnica*

Mileva Delibašić, *pravna savjetnica*

Petar Vukčević, *pravni savjetnik*

Radomir Đokić, *pravni savjetnik*

Rajko Raonić, *pravni savjetnik*

Valentina Rugovaj, *pravna savjetnica*

Valentina Berishaj, *pravna savjetnica*

Vučić Filipović, *pravni savjetnik*

Vojo Đuranović, *projekti asistent*

Evgeny Novozhilov, *prevodilac*

Irena Batakovich, *prevoditeljka*

Kamal Mouhsen, *prevodilac*

Kristina Tkach, *prevoditeljka*

Mouloud Debiche, *prevodioc*

Evgeny Novozhilov, *prevodilac*

Rachid Ouaich, *prevodilac*

Arian Marini, *saradnik na programu*

Kristina Gojčaj, *saradnica na projektima*

Almir Čaušević, *spoljni saradnik*

Gošan Delić, *spoljni saradnik*

Darija Begić, *dizajnerka*

Danilo Perišić, *fotograf i videograf*

Slađana Andrejević, *knjigovođa*